

„Wykwalifikowany nauczyciel WF absolwentem AWF w Katowicach”

(POWR.03.01.00-00-KN27/18)

Skrypt nr 2
Pedagogika i psychologia
Wychowanie Fizyczne Specjalne
Inkluzja w szkole

Opracowali:

- Tomasz Kaczmarcki
- Joanna Ogrodnik
- Anna Zwierzchowska

SPIS TREŚCI

Pedagogika i psychologia	3
Innowacja w klasie	3
Dyscyplina w klasie	6
Ocenianie kształtujące	13
Kompetencje społeczno-emocjonalne	15
Praca z uczniem zdolnym.....	17
Poczucie własnej skuteczności	21
Motywacja osiągnieć.....	22
Zaburzenia psychiczne	24
Komunikacja interpersonalna	28
Stres i emocje	30
Rozwój psychiczny	33
Wychowanie fizyczne specjalne	38
Edukacja i rehabilitacja osób z niepełnosprawnością intelektualną (oligofrenopedagogika).....	38
Tyflopedagogika	41
Surdopegagogika.....	43
Edukacja włączająca - inkluzja	46
Podstawy teoretyczne edukacji włączającej	47
Wychowanie fizyczne a percypowania włączenia	52

Pedagogika i psychologia

Innowacje edukacyjne

Podstawowe pojęcia

- **Innowacje edukacyjne** - nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, mające na celu poprawę jakości pracy szkoły. Są one wdrażane przez jednostki, grupy bądź organizacje.
- **TIK – technologie informacyjne i komunikacyjne** to rodzina technologii przetwarzających, gromadzących i przesyłających informacje w formie elektronicznej.

Cele i cechy innowacji

Innowacja edukacyjna jest aktywnością: „**celową** – ukierunkowaną na określone efekty, jakie można dzięki niej uzyskać; **planową** – porządkowaną przez przemyślany harmonogram działań i czynności;

zorganizowaną – przewiduje potrzebne zasoby, ludzi środki; **kontrolowaną** – możemy śledzić przebieg aktywności innowacyjnej odnosząc ją do określonego sposobu ewaluacji” (K. Najder-Stefaniak, 2010). Każda innowacja oznacza pewną zmianę, jednak nie o każdej zmianie można powiedzieć, że jest innowacją. Celem innowacji edukacyjnych jest poprawa jakości pracy szkoły.

Cele innowacji edukacyjnych

- ulepszenie pracy nauczycieli i uczniów, programów, warunków materialnych,
- przekształcenie dotychczasowej praktyki edukacyjnej dla wspomaganie wszechstronnego rozwoju osobowości dzieci, młodzieży i dorosłych.
- inicjowanie konstruktywnych przemian w myśleniu, emocjach i zachowaniu uczniów.

Cechy innowacji

- konkretne i wyższe efekty dydaktyczno-wychowawcze,
- nowość i oryginalność rozwiązań,
- precyzyjnie określone cele i zadania edukacyjne, inne niż obecne,
- oparte na oryginalnej i wartościowej dydaktycznie koncepcji teoretycznej,
- eksperymentalna, fachowa weryfikacja w praktyce,
- możliwość ewaluacji osiągnięć uczniów,
- możliwość upowszechnienia wyników innowacji.

Rodzaje innowacji

Rodzaje innowacji edukacyjnych

W literaturze wyróżnia się kilka klasyfikacji innowacji edukacyjnych, m.in. ze względu na obszar, źródło, powtarzalność czy efekt. Dwa podstawowe kryteria podziału odnoszą się do tradycyjnie pojmowanych funkcji szkoły oraz treści.

Innowacje ze względu na funkcje szkoły:

- **dydaktyczne (kształceniowe)** usprawniające proces nauczania-uczenia się. Dotyczyć mogą celów, treści kształcenia, zasad i metod pracy, wykorzystywanych środków, a także form organizacyjnych nauczania.
- **wychowawcze** służące rozwiązywaniu problemów wychowawczych, stwarzaniu warunków do wszechstronnego rozwoju osobowości ucznia oraz budowaniu optymalnego klimatu edukacyjnego. Mogą dotyczyć celów, treści, zasad, metod, środków oraz form oddziaływania pedagogicznego.

Innowacje ze względu na treść:

- **programowe** – zmiany treści lub struktury programu kształcenia, mogą być związane z poszerzeniem programu kształcenia.
- **metodyczne** – doskonalenie metod kształcenia, wychowania, technologii nauczania.
- **organizacyjne** - dotyczą organizacji życia szkoły, współpracy ze środowiskiem i organizacji zarządzania oświatą, np. zmiana liczby uczniów w klasie, czasu trwania lekcji itp.

TIK w edukacji

Działania innowacyjne w edukacji wspomagane są przez technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK). W przestrzeni edukacyjnej szkoły na szczególną uwagę zasługują: edublogi, e-portfolio, webinarium, filmy instruktażowe, tutoriale internetowe.

Zastosowanie znajduje także wearable technology oraz związane z nią urządzenia i aplikacje, które mogą być wykorzystywane w ocenianiu osiągnięć przez uczniów. Należą do nich m.in. zegarki typu smartwatch, krokomiery, pulsometry, akcelerometry, np. ActiGraph oraz opaski monitorujące aktywność fizyczną, np. VivoFit.

Źródła i materiały
do pobrania

- <http://pedagogika.uwb.edu.pl/files/file/PDF/PUBLIKACJE/Innowacje.pdf>
- <http://www.tikwedukacji.pl/>
- <https://blog.moving-minds.com/category/classroom-activities/>
- Frania M. (2017), Nowe media, technologie i trendy w edukacji. W kierunku mobilności i kształcenia hybrydowego. Kraków, Impuls.

Narzędzia

- <https://edpuzzle.com/>
- <https://kahoot.com/>

Zadanie zaliczeniowe

Stwórz projekt wybranej innowacji edukacyjnej. Swoją innowację zaprezentuj w postaci prezentacji i zachowaj w portfolio. Projekt wykonaj w 4-osobowej grupie.

Ważne!

Określ cel i rodzaj innowacji.

Wyjaśnij na czym polega innowacyjność zaproponowanego rozwiązania.

Dyscyplina w klasie

Podstawowe
pojęcia

- **Dyscyplina w klasie**
Podporządkowanie się ustalonym normom, przepisom i przestrzeganie porządku. Dyscyplina w klasie oznacza stopień, w jakim uczniowie zachowują się właściwie, są zaangażowani w wykonywanie zadań i nie zakłócają pracy w klasie. Jest to zgodność zachowań uczniów z przyjętymi standardami.
- **Zaburzenia zachowania**
uporczywy i powtarzający się wzorzec postępowania charakteryzujący się zachowaniem aspołecznym i buntowniczym, trwający co najmniej 6 miesięcy.

Dyscyplina w klasie jest niezbędnym czynnikiem umożliwiającym stworzenie środowiska sprzyjającego nauce. Nie bez znaczenia jest, jakimi instrumentami posługuje się nauczyciel, by ją utrzymać. W praktyce pedagogicznej obserwujemy różnorodne koncepcje, metody i podejścia do dyscypliny - od autokratyzmu opartego na karach, zakazach, nakazach i przymusie, do pozostawienia uczniom autonomii i odpowiedzialności za własne zachowanie. Większość nauczycieli stara się utrzymywać dyscyplinę zgodnie z jednym z trzech stylów – despotycznym, pobłażliwym i efektywnym (Nakamura, 2011).

Rodzaje
dyscypliny

Dyscyplina despotyczna

Nauczyciele sami podejmują wszystkie decyzje i rozwiązują problemy, sprawują całkowitą władzę i kontrolę. Takie podejście nie pozwala uczniom nauczyć się samodzielności, odpowiedzialności i współpracy. Nauczyciele przede wszystkim wymierzają kary, zamiast dać uczniom informację zwrotną, która pozwoli na zmianę ich zachowania.

Dyscyplina pobłażliwa

Całkowite przeciwieństwo dyscypliny despotycznej. Tutaj nie obowiązują żadne zasady, reguły i granice. To uczniowie mają kontrolę nad ostateczną decyzją. Pobłażliwy nauczyciel ostrzega, przypomina, tłumaczy, prosi, jednak bez konsekwencji, które uczyłyby odpowiedzialności. W efekcie prowadzi to do anarchii, braku poszanowania reguł i autorytetów, uczniowie ignorują i przeciwstawiają się wszelkim wymaganiom.

Dyscyplina efektywna

Nauczyciel nie kieruje uczniami, ale przeprowadza ich przez proces rozwiązywania problemów. Ustala jasne granice, możliwe wybory i konsekwencje. Dyscyplina efektywna obejmuje: *komunikowanie oczekiwań dotyczących zachowania; komunikowanie wiary w uczniowskie umiejętności rozwiązywania problemów; oferowanie możliwości odczekania, aż uczniowie się uspokoją; zapewnienie im szansy rozwiązania problemu; jeśli to konieczne, oferowanie ograniczonego wyboru o logicznych lub naturalnych konsekwencjach* (Nakamura, s.348).

Dyscyplina despotyczna (metoda wymierzania kar)

- porządek bez wolności
- brak wyboru
- podporządkowanie się w wyniku siły

Dyscyplina pobłażliwa (metoda braku ograniczeń)

- wolność bez porządku
- nieograniczony wybór
- podporządkowanie się w wyniku perswazji

Dyscyplina efektywna

- wolność i porządek
- ograniczony wybór
- podporządkowanie się w wyniku współpracy i odpowiedzialności

Źródło: Nakamura, 2011, s. 349.

Teorie i modele
dyscypliny

Dla zrozumienia różnych podejść do dyscypliny konieczna jest dogłębna analiza założeń leżących u ich podstaw. Dopiero wówczas, znając mocne i słabe strony każdej z teorii, nauczyciel może dokonać świadomego wyboru indywidualnego podejścia do dyscypliny. Teorie dyscypliny można ująć w trzy kategorie – kierowania, przewodnictwa i interwencji niedyrektywnej. Każda z nich zakłada odmienny zakres autonomii uczniów (Edwards, 2006).

**Teorie kierowania
(model modyfikacji zachowań; model
dyscypliny asertywnej)**

- przyznają dzieciom ograniczoną autonomię,
- rolą nauczyciela jest monitorowanie i kontrolowanie ucznia,
- zmianę zachowania powoduje się przez kształtowanie warunków zewnętrznych tak, aby skłaniały do pożądanых reakcji.

Założenia: rozwój dziecka jest konsekwencją warunków zewnętrznych, na które ma ono niewielki wpływ. Dziecko rodzi się jako niezapisana karta i kształtowane jest przez środowisko – jego zachowanie jest reakcją na bodźce pochodzące ze środowiska. Nauczyciele stosujący te teorie uważają, że uczniowie muszą być pod stałym nadzorem, gdyż pozostawieni sami sobie, nie są w stanie kontrolować swojego zachowania.

Słabe strony
karania

Modele te wykorzystują w dyscyplinowaniu klasy m.in. nagradzanie i karanie wychowawcze. Pamiętać należy, że nie mogą być one jedynym instrumentem dyscyplinującym, a kary powinny być stosowane w ostateczności, gdyż:

- tylko doraźnie tłumią niewłaściwe zachowania, a nawet mogą je wzmacniać,
- często stosowane prowadzą do przyzwyczajenia i wymuszają eskalację surowości,
- reakcją może być karanie dorosłego – agresja, bunt lub przeciwnie – lęk,
- mogą wywoływać „przenoszenie agresji”,
- źle stosowane mogą prowadzić do frustracji, poczucia krzywdy, obniżenia autorytetu,
- utrudniają zrozumienie prawdziwych problemów dziecka,
- motywują do unikania osoby karzącej lub sytuacji.

**Teorie przewodnictwa
(logiczne konsekwencje, terapia
rzeczywistości)**

- popierają swobodę uczniów, kiedy stają się oni zdolni do odpowiedzialnego korzystania z niej,
- nauczyciel pełni rolę przewodnika – uczy odpowiedzialności.

Założenia: rozwój dziecka dokonuje się w wyniku interakcji między wpływami z wewnątrz i zewnątrz. Uczeń staje się odpowiedzialny i samodzielny, zdolny do kontrolowania własnego zachowania, jeśli nauczyciel zastosuje odpowiednie strategie interwencji i nauczy go jak ma to robić.

**Teorie interwencji niedyrektywnej
(analiza transakcyjna, trening
skuteczności nauczyciela)**

- niemal nieograniczona swoboda uczniów,
- brak konieczności interwencji dorosłych,
- rolą nauczyciela jest stwarzanie uczniom warunków do samodzielnego rozwoju.

Założenia: dziecko rozwija się poprzez samoistne ujawnianie swojej natury. Potrafi samodzielnie kierować swoim zachowaniem, a kontrola nie jest do tego potrzebna. Najlepiej rozwija się wtedy, kiedy dorośli pozwolą mu kierować samym sobą.

Znajomość różnych teorii pozwala nauczycielowi na stworzenie swojego modelu dyscypliny, zbudowanego na gruncie własnej filozofii edukacyjnej. Jego przekonania, co do przyczyn zachowań uczniów, ich skłonności do samoregulacji, skuteczności i konsekwencji różnych oddziaływań wychowawczych, wpływają na sposób, w jaki utrzymuje on dyscyplinę. Przed tworzeniem własnego modelu dyscypliny nauczyciel musi rozpoznać, które podejście jest najbardziej zbieżne z wyznawanymi przez niego wartościami, określić jak wiele swobody powinno mieć dziecko w szkole, szczegółowo przeanalizować poszczególne teorie i wybrać z nich to, co jego zdaniem jest najbardziej odpowiednie.

Porównanie czterech podejść do dyscypliny
- patrz Edwards, 2006, s. 48-50.

Zaburzenia
zachowania

Sporadyczne łamanie reguł i niewłaściwe zachowania uczniów należy odróżnić od zaburzeń zachowania, które powtarzają się wielokrotnie, wykazują cechy stałości i dotyczą poważnego naruszania norm społeczno-moralnych. Uczeń taki przejawia wypracowany, destrukcyjny wzorzec postępowania, który stosuje niezależnie od okoliczności, często nieadekwatnie do sytuacji.

Uwarunkowania zaburzonych zachowań dziecka:

- **związane z samym dzieckiem** (kryzysy rozwojowe, dysfunkcje układu nerwowego, cechy temperamentalne itp.)
- **związane z rodziną** – błędy wychowawcze rodziców, brak umiejętności wychowawczych; patologia życia rodzinnego, dysfunkcje ról rodzinnych – dziecko doznaje krzywd psychicznych.
- **związane z funkcjonowaniem środowiska szkolnego** – błędy wychowawców, niewłaściwe relacje w grupie, przemoc rówieśnicza.

Klasyfikacja zaburzeń zachowania

Klasyfikacja zaburzeń zachowania wg ICD-10:

- wybuchy złości nadzwyczaj częste lub ciężkie w stosunku do poziomu rozwojowego,
- częste kłótnie z dorosłymi,
- często aktywne odrzucanie wymagań dorosłych lub niespełnianie reguł,
- często jakby rozmyślne robienie rzeczy, które budzą gniew u innych ludzi,
- często oskarżenia innych za swoje własne pomyłki lub niewłaściwe zachowanie,
- częsta „drażliwość” i łatwość wprowadzania w złość przez innych,
- częste wpadanie w gniew lub rozżalenie,
- częsta złośliwość i mściwość,
- częste kłamstwa lub zrywanie obietnic w celu uzyskania dóbr lub przywilejów, lub uniknięcia obowiązków,
- częste inicjowanie starć fizycznych (nie obejmuje starć z rodzeństwem),
- używanie broni, która może powodować u innych poważne uszkodzenia ciała (np. kij, cegła, rozbita butelka, nóż, strzelba),
- pozostawianie poza domem po zapadnięciu zmroku, mimo zakazów rodziców (rozpoczynające się przed 13. rokiem życia),
- przejawianie fizycznego okrucieństwa wobec innych osób (np. krępowanie, ranienie lub podpalanie ofiary),
- przejawianie fizycznego okrucieństwa wobec zwierząt,
- rozmyślne niszczenie własności innych osób (inaczej niż poprzez podpalanie),

- rozmyślne podkładanie ognia ze stwarzaniem ryzyka lub z zamiarem spowodowania poważnych zniszczeń,
- kradzieże przedmiotów o niebanalnej wartości bez konfrontacji z ofiarą, zarówno w domu, jak i poza nim (np. kradzieże w sklepach, włamania, fałszerstwa),
- częste wagary ze szkoły, rozpoczynające się przed 13. rokiem życia,
- co najmniej dwukrotne ucieczki z domu rodzicielskiego lub zastępczego, albo ucieczka jednorazowa trwająca dłużej niż jedną noc (nie obejmuje opuszczania domu w celu uniknięcia molestowania fizycznego lub seksualnego),
- popełnianie przestępstw wymagających konfrontacji z ofiarą (wyłączając: kradzieże kieszonkowe, wymuszenia, napady),
- zmuszanie innych osób do aktywności seksualnej,
- częste terroryzowanie innych (np. rozmyślne zadawanie bólu lub ran połączone z uporczywym zastraszaniem, dręczeniem, molestowaniem),
- włamania do cudzego domu, budynku lub samochodu”
(Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Warszawa 1998).

Terapia zaburzeń zachowania jest długotrwała. Ukierunkowana jest na rozwijanie umiejętności psychospołecznych, zdolności do samokontroli i prawidłowego, nieagresywnego komunikowania się. Pomoc psychologiczna powinna objąć dziecko, rodzinę oraz szkołę.

W pracy z uczniem z zaburzeniami zachowania ważne jest:

- nagradzanie zachowań pożądanых,
- dostrzeganie wysiłku i uznanie dla pozytywnych działań,
- stawianie wymagań w sposób życzliwy i stanowczy oraz wspieranie w ich wypełnianiu,
- organizowanie społecznych doświadczeń korygujących,
- budowanie wspólnej strategii pracy z uczniem zaburzonym w szkole (wychowawca, nauczyciele, pedagog, psycholog).

W budowaniu strategii pracy z dzieckiem przydatna jest graficzna analiza przypadku (Karasowska, 2009). Tworzenie plakatu zaczynamy od opisu trudnych zachowań ucznia i ich przyczyn. Kolejno przechodzimy do uczuć, potrzeb, mocnych stron, analizy skuteczności działań i możliwych rozwiązań.

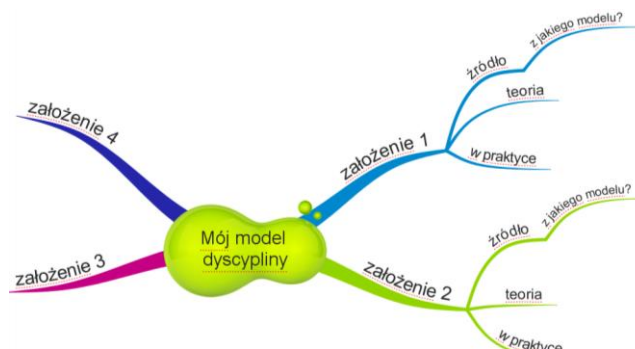
Źródło: A. Karasowska, Uczeń z zaburzeniami zachowania. Budowanie strategii pracy w środowisku szkolnym, ORE, <https://www.ore.edu.pl/2017/11/uczen-z-zaburzeniami-zachowania-w-szkole-materialy-do-pobrania/>

Źródła i materiały do pobrania

- Clifford H. Edwards (2006), Dyscyplina i kierowanie klasą.
- Raymond M. Nakamura (2011), Zdrowe kierowanie klasą. Motywacja, komunikacja, dyscyplina.
- <https://www.ore.edu.pl/2017/11/uczen-z-zaburzeniami-zachowania-w-szkole-materialy-do-pobrania/>
- [http://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/76557/Zaburzenia zachowania u dzieci i mlodziezy.pdf](http://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/76557/Zaburzenia_zachowania_u_dzieci_i_mlodziezy.pdf)

Zadanie zaliczeniowe

Po dokonaniu analizy omawianych modeli dyscypliny, stwórz własny model i przedstaw go na mapie myśli wg zamieszczonego schematu. Projekt zachowaj w portfolio.

Ocenianie kształtujące

Podstawowe pojęcia

- **Ocenianie kształtujące (OK)** – częste, interaktywne ocenianie postępów i wiedzy ucznia w celu określenia jego potrzeb edukacyjnych i odpowiedniego dostosowania do nich nauczania. OK służy przede wszystkim poprawie procesu uczenia się oraz wzięciu przez uczniów odpowiedzialności za własne uczenie się (Sterna, 2015).
- **Ocenianie sumujące** – ocena wiadomości uczniów po zakończeniu omawiania określonych treści kształcenia. Ma charakter podsumowujący, odnoszący się do wymagań programowych i wyrażona jest stopniem. Stanowi bilans osiągnięć ucznia, zamykający dany etap kształcenia. Ocenianie sumujące pozostaje wyłącznie w gestii ocenającego (Choroszczyńska, Stróżyński, 2010).
- **Nacobezu (na co będziemy zwracać uwagę)** – kryteria sukcesu – precyzyjne określenie co będzie podlegało sprawdzeniu i ewentualnej ocenie. Powinny być określane do każdego zadania wykonywanego przez ucznia np. pracy na lekcji, pracy domowej, sprawdzianu itp. Dzięki nim uczeń wie, co powinien umieć i jak wykonać zadanie, aby być pozytywnie ocenionym.

Strategie OK

Strategie oceniania kształtującego:

1. **Określanie i wyjaśnianie uczniom celów uczenia się i kryteriów sukcesu** – dostarcza uczniom informacji po co się uczą i co będzie podlegało ocenie. Cele powinny być sformułowane w języku ucznia i podane na początku lekcji. Na końcu lekcji należy zweryfikować, czy zostały one osiągnięte i w jakim stopniu. Kryteria sukcesu określane są często skrótem – *Nacobezu* – na co będziemy zwracać uwagę. Kryteria powinny być konkretne i sprawdzalne, jasno wyrażone językiem zrozumiałym dla uczniów.
2. **Organizowanie w klasie dyskusji, zadawanie pytań i zadań, dających informacje czy i jak uczniowie się uczą** – nauczyciel prowadzi z uczniami dialog na temat tego, co już zrozumieli i na co trzeba jeszcze poświęcić czas i uwagę. Monitoruje postępy uczniów i nie przechodzi do kolejnych treści, jeśli uczniowie czegoś nie rozumieją lub nie umieją.

3. **Udzielanie uczniom takich informacji zwrotnych, które umożliwiają im widoczny postęp** – informacja ta stanowi wyczerpujący komentarz o tym, co uczeń zrobił dobrze, co należy poprawić, jak należy poprawić i jak uczeń ma się dalej rozwijać. Odnosi się ściśle do kryteriów sukcesu, które wcześniej zostały przedstawione uczniom. Może być przedstawiona pisemnie bądź w rozmowie z uczniem.
4. **Umożliwianie uczniom korzystania z siebie nawzajem jako zasobów edukacyjnych** – w tym celu nauczyciel tak organizuje proces kształcenia, aby uczniowie pracowali w parach lub zespołach. Umożliwia to uczenie się od siebie nawzajem, dyskusowanie i wspólne podejmowanie decyzji.

Wspomaganie uczniów, by stali się odpowiedzialnymi autorami procesu swojego uczenia się – aby uczniowie stali się odpowiedzialni za własne uczenie się, należy włączyć ich w proces nauczania poprzez dawanie im możliwości wyboru. Wybierać mogą m.in. cele lekcji, choć to dla nauczycieli może wydawać się zbyt trudne, ale także np. zadanie domowe. Odpowiedzialność kształtuje także samoocena. Aby jej dokonać uczeń musi znać kryteria sukcesu. Samoocena nie może łączyć się z oceną stawianą przez nauczyciela, uczeń może natomiast prosić nauczyciela o informację zwrotną czy jego samoocena jest adekwatna. Odpowiedzialności za własne uczenie się służy także skłanianie uczniów do samodzielnego poszukiwania rozwiązań np. poprzez stawianie pytań kluczowych ukazujących zagadnienie w szerszym kontekście. (Sterna, 2014) https://ceo.org.pl/sites/default/files/ucze-sie-w-szkole_danuta_sterna.pdf

Korzyści ze stosowania oceniania kształtującego

- zmiana podejścia do uczenia się,
- wzrost jakości nauczania,
- silniejsza motywacja do nauki,
- wzrost zainteresowania uczniów lekcją,
- większe zaangażowanie uczniów,
- uczniowie nie boją się powiedzieć, czego nie rozumieją,
- swobodnie wypowiadają własne opinie, bez obawy przed ośmieszeniem się,
- wzrost osiągnięć szkolnych uczniów,
- niższy poziom stresu.

Kompetencje społeczno-emocjonalne

Podstawowe pojęcia

- **Kompetencje społeczno-emocjonalne** - są umiejętnością osiągania celów, zarówno społecznych, jak i jednostkowych, przy zachowaniu poprawnych stosunków z osobami wchodzącymi w interakcje (H.Sęk, 2000).
- **Kompetencje emocjonalne** – zdolność do rozumienia, nazywania i efektywnego postępowania z emocjami. *Odnoszą się one do umiejętności postępowania z emocjami, które wyrażają się przede wszystkim w relacjach i są potrzebne człowiekowi do funkcjonowania w zmieniającym się środowisku* (Chrost, 2012).
- **Kompetencje społeczne** – *złożone umiejętności warunkujące efektywność radzenia sobie w określonego typu sytuacjach, nabywane przez jednostkę w toku treningu społecznego* (Maczak, 2007).

Rola kompetencji społeczno- emocjonalnych

Kompetencje społeczno-emocjonalne wpływają na funkcjonowanie jednostki. Od nich zależy jakość kontaktów interpersonalnych, dobrostan psychiczny, sukces szkolny, chęć udzielania pomocy innym, a w razie konieczności korzystania ze wsparcia, radzenie sobie w sytuacjach stresowych i przystosowanie do społecznego funkcjonowania, w tym także do warunków szkolnych. Niski poziom kompetencji społeczno-emocjonalnych przyczynia się do osamotnienia, zaburzeń psychicznych, skłonności do uzależnień i zachowań przestępczych (Knapp, 2015).

Kompetencje społeczno-emocjonalne zależą od warunków życia, środowiska rodzinnego i kreowanych sytuacji społecznych. Najlepiej rozwijają się w toku naturalnego treningu w życiu codziennym, jednak można i należy je rozwijać stwarzając intencjonalny trening. Rozwijanie ich nie tylko służy polepszeniu funkcjonowania uczniów, ale także zapobiega destrukcyjnym zachowaniom, takim jak agresja, autoagresja, przemoc i uzależnienia. W szkole, obok specjalnych programów, rozwój kompetencji społeczno-emocjonalnych wspierać należy podczas każdej lekcji i codziennych sytuacji szkolnych. Służą temu warsztaty podczas godziny wychowawczej, krótkie ćwiczenia wplatanie w tok lekcji, a także wspomaganie uczniów przy wyborze odpowiednich zachowań. Istotną rolę w tym zakresie odgrywa nauczyciel, który powinien stwarzać sytuacje skłaniające uczniów do podejmowania działań,

wyzwalania ich potencjału, doświadczania, przeżywania i kierowania własnymi emocjami.

Kompetencje społeczno-emocjonalne

- rozpoznawanie i wyrażanie uczuć,
- komunikowanie uczuć,
- panowanie nad impulsami,
- zdolność odkładania zaspokojenia pragnień na później,
- zdolność utożsamiania się z inną osobą,
- umiejętność radzenia sobie ze stresem i niepokojem,
- wrażliwość społeczna i empatia,
- umiejętność zachowania się w różnych sytuacjach społecznych,
- umiejętność rozwiązywania problemów interpersonalnych,
- radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych,
- asertywność,
- efektywna autoprezentacja,
- umiejętności komunikacyjne,
- umiejętności kooperacyjne.

Materiały do pobrania

- Scenariusze lekcji kształtujących kompetencje społeczno-emocjonalne uczniów: http://lckziu.pl/kompetencje-mlodziezy/wp-content/uploads/2014/11/Scenariusze_do_kszaltownia_kompetencji_KPSiOMZ.pdf
- <http://instytutep.pl/media/Program%20i%20materia%C5%82y%20dydaktyczne%20Moja%20w%C5%82asna%20C5%9Bcie%C5%BCka.pdf>
- https://bezpiecznaszkola.men.gov.pl/projekty/scenariusze-zaj-z-zakresu-kszaltowania-umieijnoci_11.pdf

Zadanie zaliczeniowe

Opracuj scenariusz zajęć rozwijających kompetencje społeczno-emocjonalne uczniów i przeprowadź wybraną grę dydaktyczną podczas zajęć. Scenariusz uzupełnij o ewaluację i zachowaj w portfolio. Zadanie wykonujemy w parach.

Praca z uczniem zdolnym

Podstawowe pojęcia

- **Zdolności** – właściwości psychiczne, które warunkują pomyślne wykonanie jakiegoś działania. „Przez zdolność rozumie się także różnice indywidualne w funkcjonowaniu procesów poznawczych, angażujących takie funkcje, jak pamięć, uwaga, a także obejmujących strategie rozumowania i przetwarzania informacji” (Dąbrowska i in., 2013). Wyróżnia się zdolności ogólne, których wyznacznikiem jest inteligencja, myślenie, spostrzeganie, zapamiętywanie, wyobraźnia i sprawność ruchowa. Drugi rodzaj to zdolności specyficzne (kierunkowe) powiązane z konkretnym rodzajem działania, które stwarzają możliwość wysokich osiągnięć w danej dziedzinie. Do uzdolnień specjalnych zaliczamy zdolności poznawcze, językowe, literackie, matematyczne, techniczne, muzyczne, sportowe, plastyczne, pedagogiczne i inne.

Potrzeby uczniów zdolnych

Uczniowie zdolni wymagają specjalnych warunków edukacyjnych, aby mogli rozwinąć swój potencjał. Wielu z nich pozostawionych jest w szkole samym sobie, co sprawia, że nie rozwijają swoich zdolności, co więcej, często doświadczają niepowodzeń szkolnych. Uczniowie z syndromem nieadekwatnych osiągnięć są w niemal każdej klasie – mimo rozpoznanych uzdolnień otrzymują słabe oceny i nie radzą sobie z obowiązkami szkolnymi. Przejawiają niechęć do wykonywania obowiązków szkolnych, niską wiarę w siebie, niskie poczucie własnej skuteczności i często manipulują nauczycielami i rodzicami.

Rodzina, szkoła i rówieśnicy mają wpływ na rozwój ucznia zdolnego. Ważne, aby nauczyciel był świadomy specyfiki pracy z nim, rozumiał jego specjalne potrzeby edukacyjne, potrafił rozpoznać ucznia zdolnego, zdiagnozować jego predyspozycje i zmotywować do nauki (Dyrda, 2007). Tymczasem nauczyciele najczęściej nie są przygotowani do pracy z utalentowanymi dziećmi.

Błędy w pracy z uczniem zdolnym

Błędy popełniane przez nauczycieli w pracy z uczniem zdolnym:

- brak właściwej diagnozy psychopedagogicznej,
- zaniżone oczekiwania wobec uczniów zdolnych,
- niesprawiedliwe ocenianie,
- porównywanie ocen uczniów,

- koncentracja na błędach i porażkach,
- destrukcyjna krytyka na forum całej klasy
- podające metody kształcenia.

Trudne
zachowania

Uczniowie zdolni często przejawiają także wiele specyficznych zachowań, które mylone są z nadpobudliwością psychoruchową (ADHD). Należą do nich m.in: słaba uwaga, znużenie, marzenie na jawie, niska tolerancja i brak wytrwałości, rozpoczynanie wielu projektów i kończenie tylko kilku z nich, wysoka aktywność, trudności z powstrzymaniem się od ciągłego mówienia, zakłócanie spokoju, kwestionowanie reguł, gubienie rzeczy, zapominanie o zadaniach domowych, nieostrożność, niedbałość, nadmierna wrażliwość na krytykę. Podobieństwo tych zachowań sprawia, że często dziecko uzdolnione zostaje przedwcześnie zdiagnozowane jako uczeń z ADHD, co negatywnie wpływa na jego dalszy rozwój.

Cechy ucznia
zdolnego

Cechy ucznia zdolnego:

- dobra pamięć, szybkie i sprawne stosowanie zróżnicowanych strategii pojęciowych,
- bogata i twórcza wyobraźnia,
- zdolności analizy i syntezy,
- szeroki zakres wiedzy ogólnej,
- predyspozycje werbalne i językowe,
- bogaty zasób słownictwa,
- zdolność logicznego rozumowania,
- zamiłowania czytelnicze,
- łatwość uczenia się,
- uzdolnienia matematyczne,
- ciekawość oraz głębsze i rozleglejsze dążenia poznawcze,
- pomysłowość,
- wielość zainteresowań,
- uzdolnienia muzyczne i plastyczne,
- sprawność fizyczna,
- niezwykle poczucie humoru,
- zdolności przywódcze,
- perfekcjonizm,
- zdolności społeczne i emocjonalne,
- zdolność kwestionowania pojęć i pomysłów,
- większa oryginalność myślenia,
- wyższa samoocena,
- silna motywacja osiągnięć,
- szerokie zainteresowania,
- pracowitość i wytrwałość,
- samostereowność i wewnętrzne zdyscyplinowanie,
- zdolność rozumowania abstrakcyjnego,
- duży zakres uwagi i łatwość skupienia się,
- zdolność do samodzielnej skutecznej pracy (Dyrda, 2007).

Wskazówki
do pracy

Zaspokajanie potrzeb uczniów zdolnych - wskazówki dla nauczyciela

- możliwość korzystania z różnych źródeł wiedzy,
- indywidualny tok nauki,
- zajęcia pozalekcyjne,
- akceptacja i docenianie,
- wspieranie w sytuacjach kryzysowych,
- rozsądne wyznaczanie celów,
- akceptacja oryginalnych pomysłów i rozwiązań,
- uczestnictwo w kulturze wyższego rzędu,
- spotkania z wybitnymi jednostkami,
- stawianie pytań otwartych,
- możliwość eksperymentowania,
- realizowanie projektów,
- akceptacja zachowań nonkonformistycznych ucznia,
- zapewnienie równowagi między aktywnością intelektualną i fizyczną (Dyrda, 2007).

Materiały do
pobrania i źródła

- Test Uzdolnień Wielorakich dla uczniów klas 4-6:
<https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=5529>
- Diagnoza i wspomaganie dzieci uzdolnionych. Test Uzdolnień Wielorakich i materiały dydaktyczne.
<https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=5411>
- Dyrda B. (2007), Zjawiska niepowodzeń szkolnych uczniów zdolnych. Rozpoznawanie i przeciwdziałanie, Kraków.
- <https://www.ore.edu.pl/category/ksztalcenie-i-wychowanie/uczen-zdolny/>

Poczucie własnej skuteczności

Definicja
A. Bandura

- **Poczucie własnej skuteczności**- przeświadczenie jednostki, że jest ona w stanie wykonać zachowanie konieczne do uzyskania pożądanego wyniku.

Opis

Teorię poczucia własnej skuteczności stworzył A. Bandura. Jest to pojęcie odnoszące się do działania człowieka w danej sytuacji lub w danej dziedzinie. Jest to poczucie wyrażające się swoistą wiarą w siebie, w swoje kompetencje oraz zwiększające nadzieje na końcowy sukces swoich działań. Dzięki czemu nawet jeśli aktywność jednostki nie przynosi zamierzonych rezultatów, nie poddaje się wykazując dużą odporność na niepowodzenia a często nawet potrafi ona w takiej sytuacji zwiększyć swój wysiłek, aby osiągnąć swój cel.

Poczucie własnej skuteczności decyduje o tym, jakie wyzwania podejmujemy oraz ile wysiłku jesteśmy w stanie włożyć. Od tego przeświadczenia zależy nasza wytrwałość, a także zdolność przewycięzania stresu i zniechęcenia w obliczu trudności i niepowodzeń.

Czynniki wpływające na kształtowanie i modyfikowanie poczucia własnej skuteczności:

1. Osiągnięcie celu.
2. Doświadczenia zastępcze.
3. Stan fizjologiczny.
4. Perswazja słowna.

Rola nauczyciela

Wybrane sposoby wzmocnienia poczucia własnej skuteczności ucznia na lekcjach WF:

- pochwały i pozytywne wzmocnienia,
- nagradzanie wysiłku oraz efektów pracy indywidualnie,
- budowanie świadomości przyczyn pozytywnych efektów wykonania,
- uczenie i dawanie możliwości uczniom do autoanalizy własnych działań oraz analizy działań cudzych,
- pozytywna postawa Nauczyciela oraz jego komunikacja z uczniami,
- motywowanie uczniów do zadań wymagających wysiłku w działaniu.

Motywacja osiągnięć

Definicja
W.Łukaszewski

Motywacja osiągnięć- tendencja do osiągania i przekraczania standardów doskonałości, związana z odczuwaniem pozytywnych emocji w sytuacjach zadaniowych, spostrzeganych jako wyzwanie.

Opis

Jest to pewna właściwość osobowości, stała predyspozycja do uczestniczenia w sytuacjach, w których występuje współzawodnictwo, walka, porównywanie wyników, ocena innych i własna, dążenie do samodoskonalenia. Tendencja ta popycha człowieka do poprawy swoich umiejętności, realizowania i stawiania sobie coraz wyższych celów, zwiększania kompetencji w danej dziedzinie.

Modele motywacji
osiągnięć

Model J. Atkinsona

Działanie ukierunkowane na osiągnięcia jest wypadkową dwóch przeciwstawnych motywów, jako czynników osobowościowych:

- motywu do osiągnięcia sukcesu,
- motywu do unikania porażki.

Gdy u danej jednostki motyw do osiągnięcia sukcesu dominuje nad motywem do unikania niepowodzenia, to tym samym motywacja dążenia do sukcesu jest silniejsza niż do unikania porażki- jednostka będzie podejmowała działania zmierzające do osiągnięć. Kiedy u danej osoby motyw unikania niepowodzenia dominuje nad motywem osiągnięcia sukcesu, osoba przede wszystkim koncentruje się na uniknięciu porażki.

Siła motywacji, przejawiająca się w zachowaniu (wyteżona praca nad zadaniem) jest łączną funkcją siły motywu (rozumianej jako względnie trwała dyspozycja osobowości) oraz tego, czego osobnik oczekuje w danej chwili jako konsekwencji swoich działań.

Na oczekiwania te składają się:

- stopień trudności zadania albo subiektywne prawdopodobieństwo sukcesu lub niepowodzenia,
- wartość pobudki (podniety).

Obydwie składowe zależą od wcześniejszych doświadczeń jednostki wyniesionych z podobnych sytuacji.

Działanie jednostki jest wypadkową dwóch przeciwstawnych tendencji:

1. Tendencji do osiągnięcia sukcesu (T_s)- $T_s = M_s$ (Motyw do osiągnięcia sukcesu) $\times$ P_s (Oczekiwanie sukcesu) $\times$ I_s (Pobudka jaką stanowi sukces), czyli tendencja do osiągnięcia sukcesu jest wielokrotną funkcją motywu do osiągnięcia sukcesu, oczekiwań sukcesu oraz pobudki jaką ten sukces stanowi,
2. Tendencja do uniknięcia niepowodzenia (T_f)- $T_f = M_f$ (Motyw unikania niepowodzenia) $\times$ P_f (Subiektywne prawdopodobieństwo niepowodzenia) $\times$ I_s (Pobudka jaką stanowi niepowodzenie), tendencja do unikania niepowodzenia jest wielokrotną funkcją motywu do unikania niepowodzenia, subiektywnego prawdopodobieństwa niepowodzenia oraz pobudki jaką to niepowodzenie stanowi.

Jeśli tendencja do osiągnięcia sukcesu jest silniejsza od tendencji unikania niepowodzenia, wówczas u ucznia siła motywacji do osiągnięcia sukcesu jest wysoka, podejmuje on działanie zorientowane na jak najlepsze poradzenie sobie z wyzwaniem.

Jeśli tendencja do unikania niepowodzenia jest silniejsza od tendencji do osiągnięcia sukcesu wówczas uczeń będzie unikał działań zmierzających do osiągnięcia sukcesu uruchamiając mechanizmy ukierunkowujące na niepodjęcie wyzwania lub odniesienie ewentualnej porażki.

Związki pomiędzy
 M_s a M_f

Związki istniejące między M_s (Motyw osiągnięcia sukcesu) a M_f (Motyw unikania niepowodzenia):

1. Aspiracja: osoby, u których $M_s > M_f$:
  - preferują zadania o średniej trudności,
  - wykazują większą wytrwałość w pracy nad zadaniem związanym z osiągnięciem,
  - wykazują większą skuteczność wykonania.
2. Wytrwałość: osoby, u których $M_s > M_f$
  - są bardziej wytrwałe przy początkowym zadaniu związanym z osiągnięciem niż osoby, u których $M_f > M_s$, kiedy początkowe P_s jest wysokie;
  - są mniej wytrwałe przy początkowym zadaniu związanym z osiągnięciem niż osoby, u których $M_f > M_s$, kiedy początkowe P_s jest niskie;
  - dłużej wytrwają przy zadaniach nierozwiązywalnych niż osoby, u których $M_f > M_s$, nawet wtedy, gdy mają możliwość wybrania innego zadania o pośrednim P_s .

3. W zakresie sukcesu i niepowodzenia:
  - osoby, u których $M_s > M_f$, podnoszą swój poziom aspiracji po osiągnięciu sukcesu, a obniżają go po niepowodzeniu;
  - osoby, u których $M_f > M_s$, podnoszą swój poziom aspiracji po niepowodzeniu, a obniżają po sukcesie.
4. W zakresie preferencji zawodowych:
  - osoby, u których $M_f > M_s$, mają nierealistyczne aspiracje zawodowe (albo zbyt wysokie, albo zbyt niskie w stosunku do swoich możliwości), natomiast osoby, u których $M_s > M_f$, mają realistyczne aspiracje zawodowe;
  - osoby, u których $M_s > M_f$ wykazują ruchliwość zawodową „w górę”.
5. W zakresie wyników szkolnych stwierdzono, że jeśli pogrupuje się uczniów w szkołach pod względem ich zdolności, to uczniowie, u których $M_s > M_f$, mają lepsze wyniki oraz wykazują większe zainteresowanie zajęciami szkolnymi.

Zaburzenia psychiczne

ADHD

ADHD- Zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi (klasyfikacja DSM-V), określane również jako zaburzenie hiperkinetyczne.

Objawy:

- deficyt uwagi,
- impulsywność,
- nadruchliwość.

Konieczne do rozpoznania zaburzenia jest ustalenie czy:

- objawy ADHD rozpoczęły się u dziecka przed 7 rokiem życia,
- objawy występują w różnych środowiskach np. w domu i w szkole,
- czas występowania objawów wynosi minimum 6 miesięcy,
- objawy ADHD wpływają negatywnie na życie społeczne czy szkolne dziecka.

Międzyplciowe różnice w przebiegu:

- Chłopcy - przewaga nadruchliwości i impulsywności,
- Dziewczynki - dominują objawy zwykle powiązane z deficytem uwagi.

Metody leczenia:

- oddziaływania terapeutyczne- psychoedukacja, psychoterapia (terapia poznawczo-behawioralna z dzieckiem lub rodzinną), treningi umiejętności społecznych oraz treningi kontroli emocji,
- farmakoterapia.

Wskazówki dla
nauczyciela

Na co zwrócić uwagę w pracy z dzieckiem ze zdiagnozowanym ADHD:

- stosować się do zaleceń Poradni Pedagogiczno-Psychologicznej
- należy zadbać o jasne określenie zasad obowiązujących na lekcji WF
- określić dopuszczalne formy rozładowania impulsywnych zachowań dziecka
- zwrócić uwagę na aspekt bezpieczeństwa na lekcji
- przygotować salę tak aby było jak najmniej niepotrzebnych przedmiotów
- często zmieniać zadania lub dawać dziecku dodatkowe zadania, na których będzie się mógł skupić i rozładować energię
- ukierunkować nadmierną energię i zaangażować ucznia poprzez określone zadania np. pomoc nauczycielowi
- zadbać o postawę spokoju i cierpliwości, zarządzać swoimi emocjami
- pozytywnie wzmacniać i nagradzać każdy sukces i pozytywną postawę ucznia
- zadbać o pozytywną komunikację oraz postawę wobec ucznia
- zadbać o jasny, prosty i krótki przekaz instrukcji działania
- zadbać o możliwość wyciszenia się uczniowi
- stosować na zakończenie lekcji ćwiczenia wyciszające i uspokajające.

Zespół Aspergera

Zespół Aspergera- łagodne zaburzenie ze spektrum Autyzmu, objawiające się trudnością w nawiązywaniu i podtrzymywaniu relacji międzyludzkich.

Objawy:

- trudności z poznawaniem nowych osób i poszerzaniem kręgu znajomych,
- trudności z podtrzymywaniem kontaktu,

- nadmiernie usztywnione, stereotypowe, schematyczne zachowania,
- zachowania kompulsywne,
- nieprawidłowości percepcyjne,
- zaburzenia pamięci proceduralnej.

Objawy pomagające rozpoznać Zespół Aspergera u dziecka:

- dziecko słabo integruje się z grupą rówieśniczą, raczej trzyma się na uboczu,
- często nie bierze udziału we wspólnych zabawach, bawiąc się albo samo, albo chcąc przewodzić grupie i rozdzielać role,
- jeśli czuje, że nie ma wystarczająco silnej pozycji w grupie, woli się izolować niż dostosować do innych,
- ma trudności z zachowaniem się adekwatnie do sytuacji - nie pokazuje szacunku np. nauczycielowi na lekcji, jest głośne, zadaje pytania nie powiązane z tematem, wierci się i rozrabia, gdy wymaga się od niego spokoju i stania w miejscu,
- woli przebywać wśród dorosłych niż dzieci w podobnym wieku, łatwiej też znaleźć mu wspólny język ze starszymi od siebie osobami,
- potrafi długi czas zajmować się rzeczą, która go absorbuje oraz potrafi bardzo dużo opowiadać o rzeczach, które go interesują, często wchodząc w mnóstwo szczegółów,
- potrafi wykazywać bardzo duże zainteresowanie jakąś dziedziną na ogół uznawaną za bardzo trudną.

Metody pomocy:

- terapia metodą kognitywną,
- terapia behawioralna,
- trening umiejętności społecznych,
- zajęcia z integracji sensorycznej,
- psychoterapia metodą behawioralno-poznawczą.

Wskazówki dla
nauczyciela

Na co zwrócić uwagę w pracy z dzieckiem z Zespołem Aspergera:

- stosować się do zaleceń Poradni Pedagogiczno-Psychologicznej,
- zwracać uwagę i stymulować aktywność ucznia, dając mu jednocześnie szansę na twórcze, kreatywne działanie,
- pozytywnie wzmacniać i nagradzać starania oraz wysiłek ucznia włożony w działanie,

- chwalić i wzmacniać każdy nowy sukces ucznia oraz każdą pozytywną zmianę,
- unikać krytyki,
- zwrócić uwagę na reakcje ucznia po poniesionej porażce w rywalizacji, wzmocnić aspekt wysiłku i starań ucznia oraz stworzyć warunki do osiągnięcia przez niego sukcesu a najlepiej ograniczyć ilość rywalizacji,
- zadbać o pozytywną postawę oraz komunikację z uczniem,
- zwracać uwagę na samopoczucie ucznia,
- tworzyć poczucie bezpieczeństwa, otwartości i pewności siebie u ucznia,
- zadbać o jasny, konkretny i prosty przekaz instrukcji,
- postawa cierpliwości, zrozumienia i otwartości, zwłaszcza przy pytaniach ucznia oraz kiedy nawiązuje rozmowę,
- należy zadbać o jasne określenie zasad panujących na lekcji WF oraz ich konsekwentne realizowanie, jednocześnie nie należy karać za sytuacje wynikające z objawów Zespołu,
- dawać możliwość wyciszenia się uczniowi, kiedy będzie taka potrzeba,
- w sytuacji mocnej reakcji emocjonalnej ucznia, nie naciskać na niego, wycofać się i dać mu czas na ochłonięcie, najlepiej w jakiejś osobnej kontrolowanej przestrzeni,
- kiedy uczeń zdecydowanie nie chce czegoś wykonywać, nie naciskać na niego, poczekać, ewentualnie po jakimś czasie można spróbować lekkich zachęt do podjęcia zadania przez niego,
- indywidualizować wymagania i ocenę ucznia,
- wspierać u ucznia jego interakcje społeczne.

Komunikacja interpersonalna

Definicja

Komunikacja interpersonalna- jest to proces, w którym jednostka przekazuje i otrzymuje informacje w bezpośrednim kontakcie z drugą osobą, za pośrednictwem jednego z kanałów przekazu.

Rodzaje i model komunikacji

Komunikacja interpersonalna dzieli się na:

- komunikację werbalną- przekaz informacji za pomocą języka poprzez mówienie, pisanie, czytanie i obraz,
- komunikację niewerbalną - dotyczy środków przekazu bezsłownego, takich jak: kinezjetyka, prążeżyk, samo prezentacja, dotyk, proksemika, chronemika, elementy otoczenia.

Model komunikacji interpersonalnej:

1. Intencja (cel) Nadawcy.
2. Wiadomość.
3. Kodowanie (przekładanie treści na słowa, gesty, mimikę...).
4. Sygnały przekazywane przez Nadawcę.
5. Odbiór sygnałów przez Odbiorcę.
6. Odkodowanie wiadomości.
7. Interpretacja- próba zrozumienia intencji Nadawcy przez Odbiorcę.
8. Reakcja.

Czynniki zaburzające i wspomagające komunikację

Czynniki blokujące lub zaburzające właściwą komunikację z uczniem:

1. Brak umiejętności efektywnego słuchania.
2. Brak wzajemnego zaufania.
3. Nakazywanie, polecenie, moralizowanie, pouczanie.
4. Ostrzeżenie grożenie.
5. Osądzanie, krytykowanie, potępienie, wyśmiewanie.
6. Etykietowanie, szufladkowanie, klasyfikowanie.
7. Kontrolowanie, dominowanie, manipulowanie.
8. Interpretowanie, analizowanie, diagnozowanie, uogólnianie przez pryzmat własnej osoby.
9. Negatywne nastawienie i brak akceptacji.
10. Poczucie wyższości lub wzbudzanie poczucia niższości.

11. Wzbudzanie poczucia winy.
12. Nierozdzielanie osoby od jej zachowania.
13. Nadmierne wypytywanie.
14. Uciekanie od tematu.
15. Chłód, obojętność.
16. Sarkazm, ironia.
17. Sugerowanie pytań, pytania nieadekwatne lub zbyt osobiste.
18. Zakłócenia emocjonalne.
19. Czynniki związane z tzw. mową ciała, postawami.
20. Naruszanie granic osobistych lub intymnych.
21. Nadmierne chwalenie lub zbyt wiele komunikatów pozytywnych.

Czynniki wspomagające właściwą komunikację z Uczniem:

1. Akceptacja siebie i rozmówcy.
2. Poznanie siebie, swoich możliwości, reakcji oraz poziomu intelektualnego.
3. Właściwy czas i miejsce.
4. Aktywne słuchanie- parafraza, dopasowanie, klaryfikacja.
5. Zrozumienie komunikatu nadawanego przez nadawcę.
6. Liczenie się z uczuciami drugiej osoby- empatia, akceptacja emocji.
7. Kontakt graniczny- współodczuwanie, przy jednoczesnym niezależnieniu swojego samopoczucia od stanu emocjonalnego nadawcy.
8. Wzajemny szacunek, zaufanie, szczerość.
9. Skupianie się na rozmówcy oraz poruszonym temacie.
10. Właściwa mowa ciała, postawa, adekwatna energia, pobudzenie.
11. Kontakt wzrokowy.
12. Konkretny jasny dla odbiorcy przekaz.
13. Postawa życzliwości i cierpliwości.
14. Umiejętne stawianie pytań.
15. Próba podążania za tokiem myślowym rozmówcy.
16. Asertywność.

Style komunikacji

Style komunikacji:

1. Styl pasywny (bierny).
2. Styl asertywny.
3. Styl agresywny.

Style komunikacyjne w sposobie prowadzenia zajęć z uczniami:

1. **Autorytarny.**
2. **Współpracujący.**
3. **Pobłażliwy.**
4. **Modyfikacji zachowania.**
5. **Relacji interpersonalnych.**
6. **Naukowy.**

Funkcje komunikacji

Funkcje komunikowania:

1. **Informacyjna-** przekazywanie i pozyskiwanie informacji w celu podjęcia konkretnych działań, decyzji, osiągnięcia określonych celów
2. **Kontrolna-** sprawowanie kontroli, egzekwowanie powinności, wyznaczanie ról społecznych, obowiązków względem siebie i innych
3. **Emotywna-** umożliwia wyrażanie uczuć, pozwala na ekspresję emocji, daje szansę na zaspokojenie potrzeb psychospołecznych
4. **Motywacyjna-** zachęca do podejmowania określonych czynności, zmiany zachowań, osiągnięcia celów

Stres i emocje

Definicja stresu

Definicja R. Lazarus i S. Folkman:

Stres jest to określona relacja między osobą a otoczeniem, która oceniana jest przez osobę jako obciążająca lub przekraczająca jej zasoby i zagrażająca jej dobrostanowi.

Definicja emocji

Definicja N.Frijdy:

1. Emocja jest zwykle wynikiem świadomej lub nieświadomej oceny zdarzenia jako istotnie wpływające na cele lub interesy podmiotu. Emocja jest odczuwana jako pozytywna. Jeśli zdarzenie jest zgodne ze wspomnianymi celami i interesami, a negatywna- jeśli jest z nimi niezgodna.
2. Istotą emocji jest uruchomienie gotowości do realizacji programu działania. Emocja uruchamia priorytet dla określonego działania (lub kilku działań), któremu nadaje status pilnego. Tym samym program taki może przeszkadzać w realizacji innych, aktualnie przez podmiot realizowanych programów o charakterze poznawczym lub behawioralnym.

Poszczególne emocje uaktywniają odmienne programy działań.

3. Emocja jest zwykle doświadczana jako szczególny rodzaj stanu psychicznego. Często towarzyszą jej lub następują po niej zmiany somatyczne, ekspresje mimiczne i pantomimiczne oraz reakcje o charakterze behawioralnym.

Opis zagadnienia

R. Lazarus podkreśla znaczenie kontekstu sytuacyjnego oraz znaczenie relacji jednostka- otoczenie dla wszelkich form aktywności człowieka. Człowiek cały czas konfrontuje się z wymaganiami otaczającego go Świata oraz własnej osoby. Transakcja z otoczeniem podlega ocenie poznawczej podmiotu. Ocena ta jest procesem wartościowania, poprzez który jednostka osądza osobiste znaczenie relacji z otoczeniem.

Dwa rodzaje oceny:

- pierwotna - Co to dla mnie oznacza?
- wtórna - Co mogę z tym zrobić?

Podmiot ocenia co może zrobić, aby zapobiec osobistej szkodzie bądź zwiększyć szansę powodzenia w zaistniałej sytuacji.

Czynniki determinujące ocenę wtórną w danej transakcji:

- wcześniejsze doświadczenia jednostki z podobnymi sytuacjami,
- uogólnione przekonania na temat własnej osoby i świata,
- dostępność zasobów,
- oszacowanie zdrowia i energii,
- umiejętność rozwiązywania problemów,
- wsparcie społeczne,
- zasoby materialne.

Trzy formy oceny stresowej transakcji:

1. Szkoda/strata- dotyczy już zaistniałej szkody, zniszczenia, urazu itp. np. utrata bliskiej osoby.
2. Zagrożenie- odnosi się również do szkód, ale takich, które mogą dopiero zaistnieć, aktualnie antycypowanych.
3. Wyzwanie- oznacza potencjalną możliwość odniesienia korzyści, nawet w trudnych warunkach.

Funkcje radzenia sobie w sytuacji stresowej:

- instrumentalna (zadaniowa)- zmienia ona stresogenną sytuację poprzez zmianę działania lub zagrażającego środowiska. Jest skoncentrowana na rozwiązaniu problemu,

- skoncentrowaną na emocjach- funkcja samoregulacji emocji poprzez zmniejszenie napięcia emocjonalnego.

Style radzenia
sobie ze stresem

Styl skoncentrowany na zadaniu:

charakteryzuje osoby o tendencjach do podejmowania wysiłków, w sytuacji stresowej, zmierzających do rozwiązania problemu poprzez poznawcze przekształcenia lub próby zmiany sytuacji. Osoby te koncentrują się na zadaniu oraz na planowaniu rozwiązania zaistniałego problemu.

Styl skoncentrowany na emocjach:

dotyczy osób, które w sytuacjach stresowych koncentrują się na sobie, na własnych przeżyciach emocjonalnych. Osoby te mają tendencję do myślenia życzeniowego i fantazjowania. Działania takie mają na celu zmniejszenie napięcia emocjonalnego związanego z sytuacją stresową.

Styl skoncentrowany na unikaniu:

osoby, które charakteryzują się tym stylem, w sytuacjach stresowych wykazują tendencję do wystrzegania się myślenia. Przeżywania i doświadczania tej sytuacji. Styl ten może przyjmować dwie formy:

- angażowanie się w czynności zastępcze,
- poszukiwanie kontaktów towarzyskich.

Strategie
radzenia sobie
ze stresem

Strategie radzenia sobie ze stresem:

- radzenie sobie konfrontacyjne,
- dystansowanie się,
- samokontrola,
- poszukiwanie wsparcia społecznego,
- przyjmowanie odpowiedzialności,
- ucieczka - unikanie,
- planowe rozwiązywanie problemów,
- pozytywne przewartościowanie.

Techniki i
metody
radzenia sobie
ze stresem

Techniki zmiany napięcia emocjonalnego:

- celowe zmiany kierunku myśli, np. ukierunkowanie na ewentualne rozwiązania sytuacji,
- oddziaływanie na zewnętrzne przejawy stresu np. zmiana postawy ciała,
- specjalna organizacja zajęć np. umożliwienie uczniowi przygotowanie stanu psychofizycznego do podjęcia wyzwania,

- strategie zatrzymywania myślenia oraz gry wewnętrzne np. autosugestie, dialog wewnętrzny,
- techniki relaksacyjne: masaż, automasaż, ćwiczenia oddechowe, trening autogenny Schulza, relaksacja progresywna Jakobsona, relaksacja Colsona, medytacja, zabawy uspokajające,
- przeniesienie uwagi na czynniki pobudzające i zmieniające znak emocji,
- sugestywne oddziaływanie Nauczyciela,
- odpowiednie komunikaty i postawa Nauczyciela,
- próby myślowe, wizualizacja oraz wzrokowo-ruchowe próby zachowania, techniki wyobrażeniowe,
- Biofeedback,
- planowanie procesu rozwoju,
- czynności rutynowe,
- odpowiedni dobór ćwiczeń przygotowujących.

Rozwój psychiczny

Przedział wiekowy
11-13 lat

Etap 10-12 lat

Rozwój emocjonalny:

- uczeń zaczyna rozumieć swoje reakcje emocjonalne, pojawia się u niego ocena intelektualna prostych reakcji emocjonalnych,
- zwiększa się kontrola i panowanie nad emocjami, zanikają nagłe wybuchy złości,
- spadek poziomu poczucia wartości przy jednoczesnym podwyższaniu się poczucia kompetencji, które w efekcie może się przełożyć na podwyższenie samooceny,
- coraz większa rola grupy rówieśniczej, podporządkowania się normom i zasadom, wrażliwość na ocenę innych, lojalność wobec grupy i chęć harmonijnego współżycia w grupie.

Rozwój intelektualny:

- rozwój myślenia abstrakcyjnego,
- skierowanie uwagi na własne cechy, porównywanie się również do innych osób,
- wzrost szybkości i łatwości zapamiętywania,
- rozwój pamięci logicznej i myślenia logicznego,

- rozwój umiejętności skupienia uwagi, dłuższa koncentracja,
- rozwój świadomości siebie, swoich wad i zalet, mocnych i słabszych stron,
- lubi się uczyć, chce poznawać jak najwięcej rzeczy, zadaje pytania, chce poznawać przyczyny i mechanizmy obserwowanych zjawisk.

Rozwój społeczny:

- dzieci zaczynają się usamodzielniać i odrywać od Rodziców, zwracając się coraz bardziej ku grupie rówieśniczej,
- zachowują silne poczucie autorytetu dorosłych osób np. Rodziców i Nauczycieli, chętnie zwracając się do nich, kiedy czegoś nie wiedzą lub mają jakiś problem,
- okres zwrotu ku grupie rówieśniczej i chęci przynależności do grupy,
- silne dostosowanie i dbałość o bycie w grupie,
- podporządkowywanie się normom i zasadom grupy, nie zawsze spójnych z normami określonymi przez dorosłych,
- silna chęć przyjaźni, na ogół w obrębie swojej płci,
- silne antagonizmy między chłopcami a dziewczynkami.

Przedział wiekowy
13-15 lat

Etap 13-15 lat

Rozwój emocjonalny:

- w tym wieku uczniom wydaje się, że są już dorośli, ale otoczenie traktuje ich nadal jak dzieci, rodzi to postawę oporu, niezgody i buntu wobec dorosłych autorytetów, w największej mierze dotyczy to Rodziców, ale i Nauczycieli,
- duża zależność od opinii otoczenia rówieśników powoduje rozchwiania w strukturze obrazu siebie, w związku z tym występuje duża labilność (chwiejność) emocjonalna.

Rozwój intelektualny:

- coraz mocniejszy rozwój logicznego, racjonalnego myślenia, pomagający w uporządkowaniu rzeczywistości i nabywanych wiadomości,
- coraz większe zainteresowanie odkrywaniem siebie, swojej osobowości, nabywanie refleksji o sobie i otaczającym świecie.

Rozwój społeczny:

- w tym wieku uczniom wydaje się, że są już dorośli, ale otoczenie traktuje ich nadal jak dzieci, rodzi to postawę oporu, niezgody i buntu wobec dorosłych autorytetów, w największej mierze dotyczy to rodziców, ale i nauczycieli,
- szukanie wyznaczników postaw i wzorców wśród rówieśników i starszej młodzieży,
- jednocześnie pomimo dewaluacji autorytetu dorosłych, poszukując dla siebie miejsca i dzieląc zainteresowania np. Nauczyciel może stać się nowym wyznacznikiem wzorców życiowych,
- rozpoczyna się zainteresowanie odmienną płcią, tworzenie więzi i bliskich relacji,
- okres ten jednak kończy się poszukiwaniem własnej autonomii, ustalanie i kierowanie się własnym poczuciem moralności, niezależnym od grupy.

Przedział wiekowy
16-19 lat

Etap 16-19 lat

Rozwój emocjonalny:

- duża chwiejność emocjonalna, która często jest wynikiem dojrzewania biologicznego i umysłowego,
- silna żywiołowa i impulsywna reaktywność emocjonalna,
- pod koniec tego okresu procesy te stabilizują się,
- może pojawić się silna obawa i lęk przed przyszłością (Czy sobie poradzę?),
- pojawia się też poczucie bezsensu życia,
- pojawia się silne napięcie seksualne i potrzeba redukcji,
- potrzeba więzi bliskości, często towarzyszą jej bardzo silne i skrajne emocje,
- duże ukierunkowanie na uczucia społeczne- postawy altruistyczne, silne często długoletnie związki przyjacielskie,
- rozwój dojrzałości uczuciowej, kontroli oraz umiejętności odraczania reakcji i opanowywania.

Rozwój intelektualny:

- intensywne dojrzewanie w aspekcie intelektualnym,
- formuje się osobowa wizja świata i siebie w przyszłości,
- stabilizuje się i zwiększa umiejętność koncentracji, sposób myślenia i spostrzegania,
- stabilizują się procesy pamięciowe, poprawia się pamięć bezpośrednia i trwała oraz dowolna i logiczna,
- rozwija się myślenie abstrakcyjne, stabilizuje się myślenie racjonalne, logiczne,

- zwiększa się pojemność uwagi, skupienia a dzięki temu oraz rozwiniętym strategiom myślowym, uczenie staje się efektywniejsze,
- operowanie bogatym słownictwem, chęć dyskusji,
- duża spostrzegawczość, zwłaszcza w kierunku dorosłych, wychwytywanie ich niekonsekwencji w działaniach,
- chęć podkreślenia swojego indywidualizmu, wyrażona często w postaci niezależnego i twórczego myślenia.

Rozwój społeczny:

- kształtuje się poczucie tożsamości, norm i system wartości,
- kształtuje się wizja siebie w społeczeństwie,
  - chęć robienia tego co robią czy też mogą robić dorośli,
- nadal silny wpływ opinii środowiska, ale też już większa autonomia jednostki,
- szukanie siebie poprzez różne zainteresowania oraz różne grupy np. subkultury młodzieżowe.

LITERATURA:

1. Horne T., Wootton S. (2010) Trenuj swój umysł, Samo sedno 2010
2. Behnke M., Chlebosz K. (2017) Trening mentalny. Psychologia sportu w praktyce, Inne Spacery 2017
3. Święcicka J. (2009) Trening koncentracji na uczniu, Difin 2009
4. Sosin I., Hipsz K. (2014) Psychoedukacja, Raabe 201
5. Clayton M. (2012) Zarządzanie stresem, Samo sedno 2012
6. Gracz J., Sankowski T. (2000) Psychologia sportu. Poznań, AWF
7. Łuszczyńska A. (2011) Psychologia sportu i aktywności fizycznej PWN 2011
8. Guskowska M. (2018) Aktywność fizyczna i psychika AM 2018
9. Krawczyński M., Nowicki D. (2004) Psychologia sportu w treningu dzieci i młodzieży COS 2004
10. Stewart J. (2008) Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej, PWN (2008)
11. Nęcki Z. (2000) Komunikacja międzyludzka, Antykw (2000)
12. Ostapiuk K. (2011) Kompetencje komunikacyjne nauczycieli oraz osób aspirujących do zawodu nauczyciela, Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” (2011)
13. Baney J. (2009) Komunikacja interpersonalna, ABC (2009)

14. Błaszczński J. (2017) Alternatywne i wspomagające metody komunikacji, Impuls 2017
15. Schaffer D., Kipp K. (2015), Psychologia rozwoju. Harmonia 2015
16. Fontana D. (1998) Psychologia dla nauczycieli, Zysk i S-ka 1998
17. Brzezińska A. (2015) Psychologia rozwoju człowieka GWP 2015

Zadanie zaliczeniowe

Projekt w grupach obejmujący analizę przypadku ucznia oraz propozycję sposobów pracy z analizowanym uczniem.

Wychowanie Fizyczne Specjalne

- Oligofrenopedagogika
- Tyflopädagogika
- Surdopedagogika

Edukacja i rehabilitacja osób z niepełnosprawnością intelektualną (NI) (**Oligofrenopedagogika**)¹

Podstawowe pojęcia

- **Niepełnosprawność intelektualna (NI)** – obniżony iloraz inteligencji poniżej przeciętnej związany z dojrzwaniem uczeniem się i społecznym dostosowaniem o pochodzeniu konstytucyjnym.
- **Uczeń specjalnych i specyficznych potrzeb edukacyjnych**²
- **Pogranicze niepełnosprawności intelektualnej** – opóźnienie umysłowe, ociężałość umysłowa, otępienie, demencja
- **Cechy charakterystyczne niepełnosprawności intelektualnej**

Charakterystyka rozwoju dziecka z NI w wieku szkolnym

- **Klasyfikacja niepełnosprawności intelektualnej** – słabe i mocne strony rozwoju ucznia z NI³,
- **Specyfika oceny i interpretacji rozwoju fizycznego oraz motorycznego ucznia z NI** – metody⁴,
- **Szkoła specjalna a lekcja wychowania fizycznego.**

Rozpoznanie trudności:

- niezbornosć ruchowa i trudności w wykonywaniu niektórych ćwiczeń,
-potrzeba dłuższego treningu, aby opanować dane ćwiczenie, rzucanie do celu itp.,
- trudności w zrozumieniu zasad i reguł różnych gier,
- trudności w tworzeniu wyobrażenia czynność ruchowej.

Uczeń wymaga:

- zapewnienia większej ilości ćwiczeń, aby opanować daną umiejętność,
- dostosowanie zadania do możliwości fizycznych i poziomu sprawności,
- wielokrotne tłumaczenie i wyjaśnianie zasad i reguł gier sportowych,
- w ocenianiu zwracać większą uwagę na wysiłek włożony w wykonanie zadania, a nie jego ostateczny efekt.

IPET a zadania dla nauczyciela wychowania fizycznego

¹Gawlik K, Zwierzchowska A. Wychowanie fizyczne dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną. AWF, Katowice 2004 s: ....;

² Szumska M. Planowanie pracy z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych WSPT Konin

³<http://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/3114/08--Uwarunkowania-aktywizacji-fizycznej--Dyduch.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁴Zwierzchowska A. Metody oceny rozwoju fizycznego i sprawności fizycznej. W: Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych / red.A. Zwierzchowskiej. AWF Katowice : Wydaw. AWF, 2015 S. 303-329.

Specyfika prowadzenia zajęć ruchowych z uczniem z NI

Zasady pracy kompensacyjno-korekcyjnej z uczniem z NI

Metodyka wychowania fizycznego w pracy z uczniem z NI (film – praca własna)⁵:

- Zasady nauczania w wychowaniu fizycznym.
- Metody, formy, środki.
- Bezpieczeństwo na lekcji wf.
- Cechy charakterystyczne lekcji wf z uczniem z NI.
- Kwalifikacje i predyspozycje nauczyciela pracującego z uczniami z NI.

Sport i rekreacja osób z NI

Program Olimpiad Specjalnych⁶:

Historia.

Światowe i Polskie Igrzyska Olimpiad Specjalnych ⁷.

Program MATP.

Program Sporty zunifikowane.

Program Lider.

Program zdrowa rodzina.

Źródła i materiały do pobrania

- <http://www.olimpiadyspecjalne.pl/programy-pozasportowe/programy-integracyjne><https://www.olimpiadyspecjalne.pl/>
- Wiliński W. Niepełnosprawność intelektualna. W: Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych. (Red)A. Zwierzchowska AWF 2015, s: 31-51
- Zwierzchowska A, Gawlik K. Kultura fizyczna osób z zespołem Downa. W: Trudna dorosłość osób z zespołem Downa Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS, 2010 S. 285-296.
- Gawlik K., Zwierzchowska A., Celebańska D. Częstość występowania otyłości w populacji osób z niepełnosprawnością intelektualną: krytyczny przegląd piśmiennictwa. W: Fizjoterapia: diagnostyka i terapia w postępowaniu z osobami z różnymi potrzebami / red. Ryszard Plinta, Maria Kosińska, Lesław Niebrój Katowice: Media Silesia, 2013 S. 45-50.

Narzędzia

Platforma: 1) film z lekcji wf, 2) film - nauka pływania.

⁵K. Gawlik, A.Zwierzchowska.. Wychowanie fizyczne dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną / - Katowice : AWF, 2004. - 116 s. : rys. ; 24 cm

⁶<http://www.olimpiadyspecjalne.pl/informacje-podstawowe>

⁷ Zwierzchowska A, Palica D, Młodziak A. Olimpiady Specjalne w Kolarstwie - VII Regionalny Mityng // Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne R. 59, nr 10 (2012), s. 32-33.

Zadanie zaliczeniowe

Stworzenie programu zadań dla nauczyciela WF zgodnie z IPET

Swoją innowację zaprezentuj w postaci prezentacji i zachowaj w portfolio. Projekt wykonaj w 4-osobowej grupie.

Ważne!

Określ cel i wskaż w nim znaczenie pracy u podstaw nauczyciela wf.

WF
Specjalne

Tyflopedagogika⁸

Podstawowe pojęcia

- **Niewidomy, niedowidzący, ociemniały, ślepotą medyczną (czarna)**
- **Blaidizmy, tiki**
- **Wyobrażenie surogatowe**
- **Zmysł przeszkód – struktura zmysłu i sposoby kształtowania**

Charakterystyka rozwoju
fizycznego i
motorycznego

Zróznicowanie rozwoju fizycznego i motorycznego uczniów ze względu na deficyt wzroku⁹

Diagnoza: metody oceny - ich dostosowanie i interpretacja wyników¹⁰

Orientacja przestrzenna – sposoby poruszania się⁷

Zadanie: przećwiczyć wszystkie techniki przemieszczania i rozpoznawania przestrzeni.

Specyfika prowadzenia
zajęć ruchowych z
uczniem z deficytem
wzroku

Metodyka wychowania fizycznego w pracy z uczniem z deficytem wzroku (film – praca własna)¹¹:

- Zasady nauczania w wychowaniu fizycznym i dostosowanie.
- Metody, formy, środki i ich dostosowanie.
- Bezpieczeństwo na lekcji wf.
- Cechy charakterystyczne lekcji wf z uczniem z deficytem widzenia.

⁸Gawlik K, Zwierzchowska A. Wychowanie fizyczne niewidomych i słabo widzących. AWF, Katowice 2004.

⁹Zwierzchowska A., Gawlik K.. Korektywa dzieci i młodzieży z dysfunkcjami wzroku lub słuchu / - Katowice : AWF, 2006. – 231, s:

¹⁰Zwierzchowska metody oceny APA Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych. AWF 2015.

¹¹Platforma e-learning

Założenie: student posiada wiedzę o zasadach, metodach, formach pracy podczas lekcji wf.

Zadanie dla studenta: po obejrzeniu filmu lekcji wf z uczniami niewidomymi i słabowidzącymi potrafi wskazać specyfikę ich wykorzystania. Potrafi sformułować sposoby dostosowania metod i form prowadzenia, ustawienia i wykorzystania środków dydaktycznych podczas lekcji wf z niewidomymi i słabowidzącymi. Adekwatnie do deficytu wzroku postawić ucznia w sytuacji zadaniowej – **ćwiczenia praktyczne**

Sport i rekreacja osób z
NI

Formy turystyki niewidomych

Wspomaganie orientacji przestrzennej niewidomych – tworzenie ćwiczeń z doświadczeń własnych w warunkach symulowanych.

Zadanie: Omów grupy sportowe B1, B2, B3; stwórz konspekt jednostki treningowej w goalballu¹².

Specyfika treningu z osobami niewidomymi i słabowidzącymi. Doświadczenie własne w warunkach symulowanych.

Źródła i materiały
do pobrania

- Gawlik K, Zwierzchowska A. Teaching physical activity to people with dysfunctions of the senses / W: Health care: coping with disability / red. Ryszard Plinta, Maria Kosińska, Lesław Niebrój Katowice: ŚAM, 2005 S. 135-137. – ISBN 83-88895-29-X

Narzędzia

Platforma: 1) film z lekcji wf, 2) film - nauka orientacji przestrzennej

Zadanie zaliczeniowe

Po zapoznaniu się z różnymi sportami paraolimpijskimi, w których konkurują niewidomi i słabowidzący, stwórz własny konspekt jednostki treningowej. Projekt zachowaj w portfolio.

¹²Krzak J, Ślężyński J, Gawlik K., Zwierzchowska A. Sprawność ogólna i specjalna zawodników sekcji młodzieżowej goalball Integracyjnego Centrum Sportu i Rehabilitacji "Start" w Lublinie .W: Kultura i rekreacja ruchowa w integracji osób niepełnosprawnych / red. Józef Bergier, Zofia Kubińska Biała-Podlaska : PWSZ, 2006 S. 342-351

Podstawowe pojęcia

- Niestyszący, głuchy/ Głuchy, słabosłyszący, niedosłyszący¹⁴
- Biomedyczne uwarunkowania niedosłuchu
- Niedosłuch centralny – zaburzenia przetwarzania dźwięku (CAPD – *central auditory processing disorders*)

Charakterystyka rozwoju ucznia niedosłuchem

- Zróżnicowanie rozwoju fizycznego i motorycznego dziecka z niedosłuchem ze względu na rodzaj deficytu, jego pochodzenie i urządzenie wspomagające odbiór dźwięku (implant ślimakowy - CI – *cochlear implant / aparat słuchowy – HA – hearing auditory*)¹⁵.
- Układ westybularny a rozwój motoryczny i sprawność fizyczna ucznia z niedosłuchem^{16, 17}.
- Sprawność narządu artykulacyjnego a wydolność układu oddechowego^{18, 19}.

Specyfika prowadzenia zajęć ruchowych z uczniem z deficytem wzroku

Metodyka wychowania fizycznego w pracy z uczniem z niedosłuchem (film – praca własna)²⁰:

- Zasady nauczania w wychowaniu fizycznym i dostosowanie.
- Metody, formy, środki dydaktyczne²¹ ich dostosowanie.
- Bezpieczeństwo na lekcji wf.
- Cechy charakterystyczne lekcji wf z uczniem z niedosłuchem²².

¹³Zwierzchowska A., Gawlik K. Wychowanie fizyczne dzieci i młodzieży niesłyszącej i słabosłyszącej. Katowice : AWF, 2005.s:

¹⁴Zwierzchowska A.. Głuchota a uwarunkowania rozwoju morfofunkcjonalnego i motorycznego dzieci i młodzieży : podstawy teoretyczne oraz implikacje praktyczne - Katowice : AWF, s:

¹⁵Deafness and motoric abilities level / A. Zwierzchowska, K. Gawlik, M. Grabara.// BIOLOGY OF SPORT Vol. 25, nr 3 (2008), s. 263-274.

¹⁶Zwierzchowska A., Gawlik K, Grabara M. Energetic and coordination abilities of deaf children. Journal of Human Kinetics Vol. 11 (2004), s. 83-91.

¹⁷Balance after Cochlear Implantation in Deaf Children.: A Review of the Problems/ Anna Zwierzchowska, Wojciech Smółka, Aleksandra Żebrowska, Patrycja Wilusz, Andrzej Małecki. // In: The Child with Hearing Impairment Implications for Theory and Practice / eds.. Anna Zwierzchowska, I. Sosnowska-Wieczorek, K. Morawski. - Katowice : Wydaw. AWF, 2019 S. 291-302

¹⁸Znaczenie potencjału fizycznego i motorycznego dla rozwoju mowy dzieci z implantem ślimakowym – doniesienia wstępne / Anna Zwierzchowska, Katarzyna Ita Bieńkowska.// Logopedia 2017, t. 46, s. 128-140.

¹⁹Żebrowska A, Tominska-Conte E., Zwierzchowska A. Umiejętności werbalne dziecka z niedosłuchem a wydolność układu oddechowego. In: The Child with Hearing Impairment Implications for Theory and Practice / eds.. Anna Zwierzchowska, I. Sosnowska-Wieczorek, K. Morawski. - Katowice : Wydaw. AWF, 2019 S. 303-317

²⁰Platforma e-learning

²¹Zwierzchowska A.Środki dydaktyczne wychowania fizycznego wykorzystywane w procesie kształcenia dzieci niesłyszących. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne R. 52, nr 4 (2005), s. 24-26.

²²Gawlik K., Zwierzchowska A., Polechoński J. Postawy młodzieży niesłyszącej wobec kultury fizycznej.// Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne R. 51, nr 3 (2004), s. 13-16.

Założenie: student posiada wiedzę o zasadach, metodach, formach pracy podczas lekcji wf.

Zadanie dla studenta: po obejrzeniu filmu lekcji wf z uczniami niesłyszącymi potrafi wskazać specyfikę ich wykorzystania. Potrafi sformułować sposoby dostosowania metod i form prowadzenia, ustawienia i wykorzystania środków dydaktycznych podczas lekcji wf z niesłyszącymi. Adekwatnie do potrzeb lekcji i możliwości pojęciowych ucznia z niepełnosprawnością słuchu potrafi wskazać specyficzne środki dydaktyczne potrzebne do realizacji zadań lekcji podczas lekcji wf. – ćwiczenia praktyczne

Sport i rekreacja osób z niedosłuchem

- **Wychowanie do aktywności fizycznej i sportu uczniów z niepełnosprawnością słuchu**²³
- **Deaflympics**²⁴

Źródła i materiały do pobrania

- Żebrowska A, Zwierzchowska A, Manowska B., Przybyła K., Krużyńska A., Jastrzębski D. Respiratory function and language abilities of profoundly deaf adolescents with and without cochlear implants. *Advances in Experimental Medicine and Biology* Vol. 912 (2016), s. 73-81 [
- Zwierzchowska A, Zwierzchowski K. Regulacje prawne w świetle specyfiki kształcenia i wychowania dzieci z dysfunkcją słuchu do uczestnictwa w kulturze fizycznej. *Niepełnosprawność i Rehabilitacja* R. 14, nr 2 (2014), s. 17-30.
- Krużyńska A, Głowacz M, Zwierzchowska A. Aktywność fizyczna uczniów z dysfunkcją narządu słuchu w systemie kształcenia segregacyjnego W: *Aktywność ruchowa dzieci i młodzieży niepełnosprawnej* pod red. M. Bilskiej, R. Golanko, J. Sołtana Biała Podlaska : Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, 2014 S. 21-31.

Narzędzia

Platforma: 1) film z lekcji wf; 2) film - nauka tańca; 3) film z zawodów sportowych

²³Regulacje prawne w świetle specyfiki kształcenia i wychowania dzieci z dysfunkcją słuchu do uczestnictwa w kulturze fizycznej / Anna Zwierzchowska, Krzysztof Zwierzchowski. // *Niepełnosprawność i Rehabilitacja* R. 14, nr 2 (2014), s. 17-30.

²⁴Deaflympics alienacja czy integracja? / Anna Zwierzchowska, Agata Krużyńska. // W: *Idee olimpijskie a kierunki rozwoju sportu osób niepełnosprawnych* / red. nauk. Maciej Wilski, Jarosław Gabryelski Poznań : AWF, 2013 S. 29-41.

Zadanie zaliczeniowe

Praca w zespole 4 osobowym - przygotuj zestaw zabaw i gier z wykorzystaniem środków dydaktycznych wspomagających komunikację i opisz w formie konspektu.

Praca stanowić będzie część zadania do wspólnej realizacji grupy studenckiej Power, zawodów sportowych dla dzieci i młodzieży zaproszonej na dni sportu w AWF Katowice - (Awuefalia).

Opisany wspólny projekt zachowaj w portfolio wzbogacony notatkami z uzyskanych doświadczeń.

Edukacja włączająca - Inkluzja

- podstawy teoretyczne edukacji włączającej
- wychowanie fizyczne a percepcyjność włączenia ocenianie kształtujące

Podstawowe pojęcia
do inkluzji

Integracja a inkluzja -
podobieństwa czy różnice

○ Integracja a inkluzja - podobieństwa czy różnice

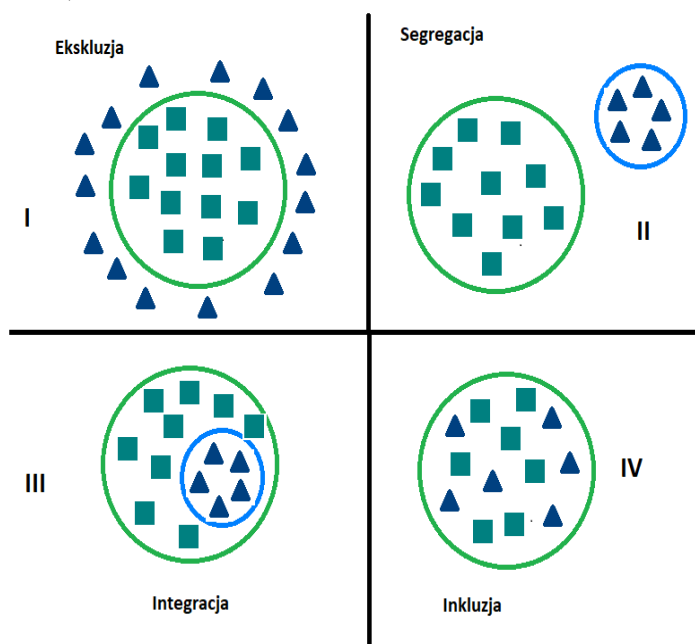
- **Integracja** to wielokierunkowe, zespolone działanie, mające na celu rewalidację jednostek odbiegających od normy[1] lub też proces integrowania (włączania) osób niepełnosprawnych (w miarę możliwości i w odpowiednich warunkach) w zwykłe formy życia osobistego i społecznego, a także jako cel kształcenia ogólnego oraz specjalnego bądź wynik procesu rehabilitacji niepełnosprawnych.
- Integracja **jako włączenie** osób niepełnosprawnych w zwykłe formy życia społecznego odbywa się na różnych poziomach i w różnorodnym zakresie ludzkiej działalności, dając szansę pełnej samorealizacji dzięki umożliwieniu realizacji różnych funkcji²⁵.
- **Inkluzja** „to niekończący się proces uczenia się i partycypacji wszystkich uczniów w edukacji. Jest to ideał, do którego szkoła może dążyć, którego jednak nigdy nie zdoła osiągnąć. Jednak podejście włączające pojawia się, gdy tylko rozpocznie się proces zwiększonego uczestnictwa.” (Both, Anscow, 2012, s. 2)
- Inkluzja społeczna to „poczucie przynależności do środowiska lokalnego, uczestnictwo w różnych przejawach kultury i ich przekształcanie” (Pawlik, 2015)²⁶.
- Inkluzja, jest kategorią przeciwną wobec wszelkiego wykluczenia, marginalizacji, segregacji. Przyjmuje się, że inkluzja to czucie bycia włączonym w proces edukacji szkolnej, społecznej niezależnie od tego kogo ma dotyczyć (pełnosprawny/niepełnosprawny). Inkluzja to w opinii wielu "wyższy" poziom integracji.
- **Niepełnosprawność a integracja i/lub inkluzja** - powinna być rozumiana jako przejaw różnorodności funkcjonowania człowieka a sytuacja w jakiej się on znalazł wyznacza konieczność tworzenia warunków do godnego i sprawczego życia zarówno w środowisku szkolnym, zawodowym i społecznym. Realizacja tego możliwa jest dzięki **edukacji włączającej**.

²⁵ Hulek A. (1977): Integracyjny system nauczania i wychowania [w:] A. Hulek (red.): Pedagogika rewalidacyjna. Warszawa.

²⁶ Both T., Anscow M. (2012). Przewodnik po edukacji włączającej, Wyd. CSIE, Warszawa.

Pawlik S. (2015). Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej NUMER 8/2015. Uniwersytet Śląski w Katowicach „Sztuka jako sposób włączania osób z niepełnosprawnością intelektualną do społeczeństwa”, s. 66.

- Współcześnie, na gruncie międzynarodowym, inkluzja w edukacji rozumiana jest jako *“proces ukierunkowany na oferowanie wysokiej jakości edukacji dla wszystkich oraz poszanowanie różnorodności, różnych potrzeb i zdolności, właściwości i oczekiwań uczniów i społeczności eliminującym wszelkie formy dyskryminacji”* (D. Mitchell, Education that fits: Review of international trends in the education of students with special educational needs. “Education counts” 2015).

Rys. 1 Modele postaw wobec "inności" (źródło: Pawlik 2015).

Edukacja włączająca

- **Edukacja włączająca** polega na tym, by szkoły były miejscem wspierającym i stymulującym²⁷.
- Edukacja włączająca to szerokie budowanie wspólnoty, rozwijanie jej również w warunkach pozaszkolnych i dotyczy pracowników, jak i uczniów.
- to „proces, w którym szkoła odpowiada na zróżnicowane potrzeby wszystkich uczniów poprzez zwiększanie ich udziału w procesie uczenia się, kulturze i życiu społecznym oraz zmniejsza poziom wykluczenia edukacyjnego. Na proces ten składają się zmiany i modyfikacje w zakresie treści, podejść, struktur i strategii edukacyjnych. Edukacja obejmuje wszystkie dzieci w danym wieku. Obowiązkiem państwa jest zapewnienie edukacji wszystkim dzieciom” (UNESCO 2005).
- to „proces, którego celem jest oferowanie wysokiej jakości edukacji wszystkim uczniom, w postawie szacunku dla różnorodności uczniów, ich różnorodnych potrzeb i możliwości oraz charakterystycznych cech funkcjonowania każdego ucznia.

²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=RzAp8rXII3g>

Edukacja włączająca uwzględnia także oczekiwania ucznia i społeczności lokalnej związane z edukacją oraz zwalcza wszelkie przejawy dyskryminacji (UNESCO IBE 2008, 18).

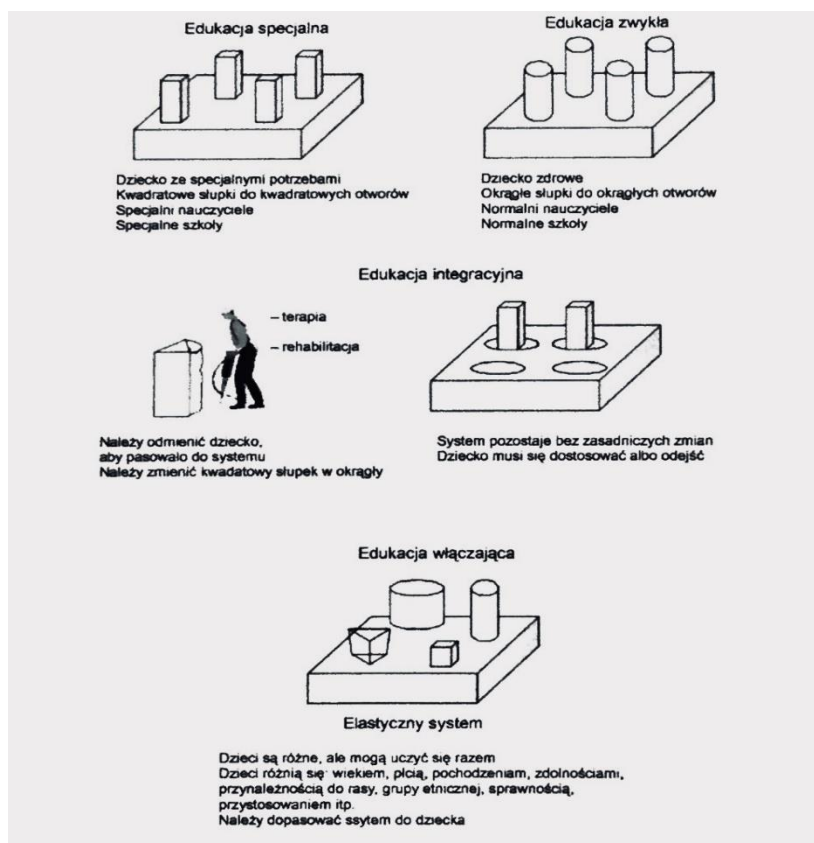
- to “systemowe podejście zapewniania wysokiej jakości edukacji w szkołach ogólnodostępnych. Edukacja włączająca zaspakaja efektywnie poznawcze i społeczne potrzeby wszystkich uczniów w społeczności lokalnej” (EASNIE 2015).

Edukacja włączająca powoduje, że zmienia się znacząco rola nauczyciela: nie jest on już „nauczycielem przedmiotu”, ale „**nauczycielem ucznia**” - i to każdego ucznia, z całym bogactwem jego możliwości, ale i potrzeb. W kontekście pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi konieczne jest zatem, aby absolwenci kierunków nauczycielskich kończyli je z przekonaniem o zasadności prawa każdego ucznia do edukacji o wysokiej jakości oraz z ukształtowaną, dojrzałą postawą wobec osób z niepełnosprawnościami – pozbawioną zarówno poniżającej ucznia litości, jak też nadmiernych i nierealistycznych oczekiwań. Postawa taka wyrasta z biopsychospołecznego rozumienia niepełnosprawności²⁸.

- Szkoły na rzecz budowania inkluzji mogą/powinny współpracować z innymi organizacjami, instytucjami oraz wspólnotami dla poprawy możliwości edukacyjnych i warunków społecznych w swojej okolicy”.

---

²⁸ szerzej: E. Domagała Zyśk: Kształcenie nauczycieli w kontekście edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – przegląd doświadczeń zagranicznych. Technical Report · October 2019 DOI: 10.13140/RG.2.2.23563.23840 <https://www.researchgate.net/publication/336348712>

Rys. 2 Edukacja zwykła, specjalna, integracyjna, inkluzyjna ²⁹

Aspekty prawne w
edukacji włączającej w
Polsce

Kształcenie specjalne jest zaplanowanym i systematycznym procesem dydaktyczno-wychowawczym wobec ucznia z niepełnosprawnością. Ten zorganizowany proces, dostosowany jest do potrzeb psychofizycznych ucznia niepełnosprawnego, u którego mogą występować zaburzenia motoryki, zmysłów, intelektu, psychiki, w związku z czym konieczne jest specjalistyczne oddziaływanie dydaktyczne, wychowawcze, rewalidacyjne i rehabilitacyjne ukierunkowane na jego wszechstronny rozwój³⁰.

W Polsce proces ten realizowany jest w przedszkolach specjalnych, szkołach (klasach) specjalnych podstawowych, zawodowych i średnich (system segregacyjny), w ramach nauczania indywidualnego oraz w innych formach organizacyjnych determinowanych rodzajem, stopniem niepełnosprawności oraz

²⁹ Zacharuk T.: Edukacja włączająca szansą dla wszystkich uczniów; Niepełnosprawne dyskursy pedagogiki specjalnej Dziecko z niepełnosprawnością.; Konteksty rozwojowe i edukacyjne Nr 20 Gdańsk 2015; Redaktorzy naukowci tomu Danuta Grzybowska, Anna Kobyłańska ISSN 2080-9476 Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego..

³⁰ Regulacje prawne w świetle specyfiki kształcenia i wychowania dzieci z dysfunkcją słuchu do uczestnictwa w kulturze fizycznej/ A. Zwierzchowska, K. Zwierzchowski./ Niepełnosprawność i Rehabilitacja R. 14, nr 2 (2014), s. 17-30.

wiekami ucznia³¹. Niemniej w dobie zmian w edukacji coraz częściej kształceniem specjalnym objęte są dzieci, które pozostają w szkołach masowych z uwzględnieniem trudności, jaką powoduje niepełnosprawność, co wymaga stosowania odpowiednich programów i specjalnych oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych. Zatem, najczęściej obserwuje się, że w kształceniu segregacyjnym (specjalnym) pozostają dzieci i młodzież głucha i z niepełnosprawnością intelektualną realizując specjalne programy szkolne. W innych z kolei placówkach dostosowuje się programy szkół masowych, z uwzględnieniem specyficznych środków dydaktycznych³². W Polsce kwalifikacji do kształcenia specjalnego i integracyjnego dokonują poradnie psychologiczno-pedagogiczne, które w wyniku stosownych badań specjalistycznych wydają orzeczenia o rodzaju i stopniu niepełnosprawności, określając każdemu dziecku z niepełnosprawnością odpowiednią formę kształcenia (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 czerwca 1993 r. w sprawie organizacji i zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz innych publicznych poradni specjalistycznych. Dz. U. Nr 67 poz. 322). Niepełnosprawne dzieci i młodzież mają możliwość kształcenia się w placówkach ogólnodostępnych i integracyjnych szkołach oraz klasach specjalnych (art. 22 ust. 2 pkt 9 ustawy o systemie oświaty z 1991 roku.). Kształcenie w integracji powinno umożliwić tym uczniom zdobycie wiedzy i umiejętności na miarę ich możliwości w warunkach przedszkola i szkoły ogólnodostępnej. Wybór odpowiedniej formy kształcenia i wychowania należy do rodziców lub opiekunów dziecka (rozporządzenie MEN z dnia 11 czerwca 1993 r. Dz. U. Nr 67 poz. 322 § 12 ust. 4).

Podobnie, w większości krajów, systemy edukacyjne zakładają możliwość realizacji obowiązku szkolnego przez osoby niepełnosprawne w różnych formach kształcenia. Gwarantują to postanowienia międzynarodowych gremiów, które przyjmowane przez państwa członkowskie są obligatoryjne w obrębie suwerennych decyzji państw zrzeszonych.³³ Konwencja z 13 grudnia 2006 na mocy rezolucji nr 61/106, w artykule 24 wskazuje na zapewnione prawo osób niepełnosprawnych do edukacji w ramach inkluzyjnego systemu kształcenia na wszystkich poziomach edukacji, z dodatkowo racjonalnym systemem wsparcia

³¹ przyp. obj.: W roku 1999 w Polsce weszła w życie reforma systemu edukacji, która dała dzieciom niepełnosprawnym „możliwość” kształcenia w każdym typie placówki, zatem specjalnej/segregacyjnej, integracyjnej i ogólnodostępnej. (Ustawa o systemie oświaty – DzU z 2004 r. nr 256, poz. 2572.).

³²Serafin T.: Przepisy prawne regulujące kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. (Ministerstwo Edukacji Narodowej) str. int. 2.06.2018 <http://www.niepelnospawni.pl/ledge/x/2529>

³³Chrzanowska I.: Nauczanie inkluzyjne w doświadczeniach polskich – podstawy prawne i społeczne uwarunkowania. Studia edukacyjne nr 30/2014

kierowanego i zindywidualizowanego do możliwości i potrzeb uczniów. Dodatkowo punkt 4 artykułu uzupełniony jest o szczegółowe informacje sposobów realizacji inkluzji³⁴.

Inkluzja w
wychowaniu
fizycznym

Wychowanie fizyczne a percypowania włączenia

SPE a lekcja wychowania
fizycznego

Uczeń specjalnych potrzeb edukacyjnych (SPE) i specyficznych potrzeb edukacyjnych na lekcji WF³⁵

- W pedagogice określenie specjalne potrzeby zarezerwowane jest dla grup niepełnosprawnych (niewidomi, niesłyszący, niepełnosprawni intelektualnie, z niepełnosprawnością narządu ruchu, z niedostosowaniem społecznym, ze szczególnymi uzdolnieniami, z zaburzeniami komunikacji językowej, z chorobami przewlekłymi), natomiast uszkodzenia parcjalne mózgu, zmiany nieorganiczne o charakterze funkcjonalnym przejawiające się problemami w uczeniu (nerwice, depresje i ADHD, to tu pedagogika zdecydowanie wskazuje, iż względem tych osób mówimy o ich specyficznych potrzebach, które realizujemy w procesie terapeutycznym. Specyficzne potrzeby w uczeniu dotyczą osób w normie intelektualnej, które posiadają trudności wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania percepcyjno-motorycznego i poznawczego, nieuwarunkowane schorzeniami neurologicznymi.³⁶ Wiadomym jest, że zarówno autyzm, nerwice, padaczka jak i ADHD mogą być sprzężone z nieprawidłowościami neurologicznymi (zwiększony poziom dopaminy, nieprawidłowość funkcji neuroprzekaźników i inne) lecz nie zawsze tak jest i w tym momencie mamy do czynienia z osobą o specyficznych potrzebach edukacyjnych (oczywiście rozpatrując w aspekcie pedagogicznym a i ten mieści się w rehabilitacji).
- Zaburzenia psychiczne to zespół lub wzorzec zachowania i funkcjonowania, który ma znaczenie kliniczne. Zaburzeniami psychicznymi zajmuje się dziedzina psychologii tj. psychologia kliniczna. Zaburzenia psychiczne mogą przejawiać się

³⁴Convention on the Rights of Persons with Disabilities, promotion and protection of human rights: human rights questions, including alternative approaches for improving the effective enjoyment of human rights and fundamental freedoms, 2006, <http://www2.ohchr.org/english/law/disabilitiesconvention.htm>

³⁵<https://www.youtube.com/watch?v=VVeGHoLfq-A>

³⁶Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. nr 228, poz. 1487) wskazuje, z wynikają **specjalne i specyficzne potrzeby edukacyjne**: Z przedstawionej wykładni wynika, że pojęć tych nie powinno używać się zamiennie.

dolegliwością, upośledzeniem, w co najmniej jednym obszarze funkcjonowania (emocjonalnego, intelektualnego), istotnie większym ryzykiem śmierci, inwalidztwa, bólu oraz znacznym ograniczeniem swobody działania. Na zaburzenia zdrowia psychicznego składają się takie choroby jak: depresja, schizofrenia, zaburzenia psycho-somatyczne, uzależnienia, zaburzenia wieku adolescencji (zaburzenia uczenia się, koordynacji i komunikacji tj. dysleksja, dysgrafia, akalkulia, dysortografia, ADHD i AAD).

Zasady pracy nauczyciela
i asystenta dziecka SPE

- Podstawowym dokumentem wyznaczającym treści i formy pracy nauczyciela jest podstawa programowa. Na jej podstawie nauczyciel tworzy program nauczania dla danej klasy, modyfikując i dostosowując ją do ew. specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów.
- Nauczyciel szkoły włączającej powinien współpracować z innymi specjalistami zajmującymi się dzieckiem (lekarze, fizjoterapeuci psychologowie, specjaliści neurologopedii, pedagogiki, terapeuci asystenci rodziny, tłumacze języka migowego itp.). Umiejętność interdyscyplinarnej współpracy zespołem jak i z rodzicami ucznia obciążonego niepełnosprawnością lub deficytem rozwojowym a także świadomość nauczyciela do samokształcenia jest kluczowa, dla efektu inkluzji (Goldstein, Warde, Rody 2013).
- Uczniom należy także zapewnić inne formy wsparcia - cenią oni sobie alternatywne formy wsparcia, które nie są tak stygmatyzujące (np. wsparcie technologiczne – korzystanie z komputerów i innych urządzeń).
- Zaleca się więc, aby asystenci pracowali z całą klasą, co redukuje stygmatyzację oraz poczucie zależności uczniów ze SPE. Nauczyciel i asystent nauczyciela powinni pracować wspólnie. Asystent powinien realizować szerszą strategię pracy w klasie tak, aby umożliwiać osiągnięcie sukcesu wszystkim uczniom, nie może być „przypisany” do udzielania wsparcia pojedynczemu uczniowi.
- asystent powinien być wsparciem nauczyciela w procesie nauczania, a nie pojedynczego dziecka w procesie uczenia się.
- W czasie gdy asystent zajmuje się dzieckiem ze SPE, nauczyciel ma więcej czasu, by pracować z innymi uczniami; nauczyciel prowadzący jest w klasie raczej „kierownikiem” niż nauczycielem, obecność asystenta zwalnia” nauczyciela z konieczności nauczania ucznia ze SPE.
- Obecność asystenta pomaga nauczycielom w przygotowaniu większej liczby zajęć praktycznych i twórczych³⁷.

³⁷ Domagała-Zyśk E. (2018). Personel pomocniczy w szkołach ogólnodostępnych w Europie i USA – wyniki badań nad modelem i skutecznością wsparcia. Warszawa: MEN. ISBN: 978-83-933580-4-5

Projekt Ministerstwa Edukacji Narodowej pn. Wspieranie edukacji włączającej w Polsce realizowany w ramach Programu Wsparcia Reform Strukturalnych Komisji Europejskiej we współpracy z Europejską Agencją do Spraw Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej

Metody formy środki realizacji w AAF*

- Środki dydaktyczne³⁸.
- Zasady nauczania w wychowaniu fizycznym³⁹.
- Metody, formy, środki.
- Bezpieczeństwo na lekcji wf.

Metody ewaluacji inkluzji dla potrzeb WF a PIQ*

Metody oceny sprawności fizycznej, funkcjonalnej ucznia SPE⁴⁰

- Oceny budowy i postawy ciała oraz sprawności fizycznej^{41,42}.
- Otyłość - diagnostyka i profilaktyka⁴³.
- Kompetencje językowe i ich znaczenie w edukacji włączającej⁴⁴.
- Ocena poczucia włączenia ucznia do edukacji szkolnej - **Perceptions of Inclusion Questionnaire (PIQ)**^{45,46}.

Metody oceny percepcji włączenia do edukacji

Narzędzia

Platforma:

https://www.education.vic.gov.au/Documents/about/department/psdlitreview_Educationthatfits.pdf

Filmy:

<https://www.youtube.com/watch?v=90YGkSe-Cro>

<https://www.youtube.com/watch?v=M4dzSBhXZYs>

<https://www.youtube.com/watch?v=swplZzvkHwK>

³⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=VVeGHoLfq-A>

³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=LWpV3q0fO-w>

⁴⁰ Zwierzchowska A. Biomedyczne i Pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych. Katowice 2015

⁴¹ Zwierzchowska A. Metody oceny rozwoju fizycznego i sprawności fizycznej W: Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych / pod red. Anny Zwierzchowskiej ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach Katowice : Wydaw. AWF, 2015 S. 303-329.

⁴² Mucha D. Metody oceny budowy i postawy ciała. W: Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych / pod red. Anny Zwierzchowskiej ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach Katowice : Wydaw. AWF, 2015 S. 259-303.

⁴³ Żebrowska A. Otyłość - diagnostyka i profilaktyka. W: Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych / pod red. Anny Zwierzchowskiej ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach Katowice : Wydaw. AWF, 2015 S. 243-259.

⁴⁴ Tarkowski Z. Metody oceny rozwoju kompetencji językowej. : Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych / pod red. Anny Zwierzchowskiej ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach Katowice : Wydaw. AWF, 2015 S. 347-357.

⁴⁵ <https://piqinfo.ch/>

⁴⁶ https://www.hfh.ch/en/research/projects/hfh_projects/perceptions_of_inclusion_questionnaire_piq_validation_studies

Piśmiennictwo uzupełniające:

1. Alasim Peter V. Paul. INCLUSION AND d/DEAF AND HARD OF HEARING STUDENTS: A QUALITATIVE META-ANALYSIS Human Research in Rehabilitation The International Journal for interdisciplinary studies 2018, Vol. 8 (2) 4-19 www.human.ba
2. Domagała Zyśk E: Kształcenie nauczycieli w kontekście edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – przegląd doświadczeń zagranicznych. Technical Report · October 2019 DOI: 10.13140/RG.2.2.23563.23840 <https://www.researchgate.net/publication/336348712>
3. Domagała-Zyśk E. (2018). Personel pomocniczy w szkołach ogólnodostępnych w Europie i USA – wyniki badań nad modelem i skutecznością wsparcia. Warszawa: MEN. ISBN: 978-83-933580-4-5Projekt Ministerstwa Edukacji Narodowej pn. Wspieranie edukacji włączającej w Polsce realizowany w ramach Programu Wsparcia Reform Strukturalnych Komisji Europejskiej we współpracy z Europejską Agencją do Spraw Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej
4. Zwierzchowska A. Metody oceny rozwoju fizycznego i sprawności fizycznej / W: Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych / pod red. Anny Zwierzchowskiej ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach Katowice : Wydaw. AWF, 2015 S. 303-329.
5. 1 Mucha D. Metody oceny budowy i postawy ciała. W: Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych / pod red. Anny Zwierzchowskiej; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach Katowice : Wydaw. AWF, 2015 S. 259-303.
6. Żebrowska A. Otyłość - diagnostyka i profilaktyka. W: Biomedyczne i pedagogiczne podstawy rozwoju i oceny dziecka specjalnych potrzeb edukacyjnych / pod red. Anny Zwierzchowskiej; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach Katowice : Wydaw. AWF, 2015 S. 243-259.

Zadanie zaliczeniowe

Korzystając z wiedzy i umiejętności nabytych podczas realizacji przedmiotów: **WF Specjalne, Adaptowana Aktywność Fizyczna i Metodyka Wychowania Fizycznego**, każdy student podczas zajęć hospitacyjnych w szkołach, indywidualnie wybiera (obserwacja) uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych i przeprowadza wobec nich diagnozę narzędziem PIQ. Dokonuje analizy pozyskanego materiału i interpretuje go, wzbogacając swoją pracę wiedzą pozyskaną podczas realizacji przedmiotu **Inkluzja w Wychowaniu Fizycznym**. Praca pisemna (wg. sformułowanego, udostępnionego na platformie arkusza)